

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Hana Zíková

Hitlerův nacistický režim a organizovaná rekreace

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Aleš Bříza

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER FULL-TIME STUDIES

2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Hana Zíková

Hitler's Nazi regime and organized recreation

Prague 2013

The Diploma Thesis Work Supervisor:

PhDr. Aleš Bříza

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Hana Zíková

vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu PhDr. Aleši Břízovi za odborné vedení při psaní diplomové práce a za poskytnutí mnoha užitečných rad.

Anotace

Diplomová práce se zabývá Hitlerovým nacistickým režimem v souvislosti s organizovanou rekreací a její úlohou ve Třetí říši a v Protektorátu Čechy a Morava. Práce je zaměřená na působení dvou volnočasových organizací, Radostí k síle (KdF) ve Třetí říši a Radosti ze života (RZŽ) v Čechách a na Moravě v době okupace. Obě pořádaly zájezdy. Dále se zabývá činností dalších turistických organizací, která byla zásadně ovlivněna fašistickým režimem.

Klíčové pojmy

Nacistický režim, organizovaná rekreace, Protektorát Čechy a Morava, Radost ze života, Radostí k síle, sociální politika, Třetí říše, turistická organizace.

Annotation

This thesis deals with Hitler's Nazi regime in connection with organized recreation and its role in the Third Reich and the Protectorate of Bohemia and Moravia. The work is focused on the interaction of two leisure organizations, Strength through Joy (KdF) in the Third Reich and Joy of Life in Bohemia and Moravia during the occupation. Both organized tours. It also deals with the activities of other tourist organizations, which was significantly influenced by the fascist regime.

Key words

Joy of Life, Nazi regime, organized recreation, Protectorate of Bohemia and Moravia, social policy, Strength through Joy, Third Reich, tourist organization.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. HITLEROVA SOCIÁLNÍ POLITIKA.....	11
2. REKREACE VE TŘETÍ ŘÍŠI.....	17
2.1 Organizace Kraft durch Freude (KdF).....	17
2.2 Činnost KdF.....	18
2.3 Organizovaná rekreace.....	20
2.4 Mořské lázně Prora.....	24
3. REKREACE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA.....	31
3.1 Německá okupace.....	31
3.2 Sociální politika říšského protektora.....	32
3.3 Národní souručenství a Radost ze života.....	34
3.4 Organizovaná rekreace.....	36
3.4.1 Rekreační činnost RZŽ.....	36
3.4.2 Zásady akce RZŽ.....	39
3.4.3 Český svaz pro spolupráci s Němci (ČSSN).....	40
3.4.4 Denní program zotavoven a rekreačních táborů.....	41
3.5 Rekreační tábory.....	42
3.5.1 Jarov.....	42
3.5.2 Věšín.....	44
3.5.3 Hamr nad Nežárkou.....	46
3.5.4 Kudlovská dolina.....	47
3.5.5 Cheznovice u Mýta.....	48
3.5.6 Tábor.....	49
3.5.7 Tábor v Měsíčním údolí.....	50

4. ČESKOSLOVENSKÁ OBEC TURISTICKÁ (ČOT).....	51
4.1 Turistické organizace v českých zemích.....	51
4.2 ČOT před okupací.....	52
4.3 ČOT v době okupace.....	54
4.3.1 ČOT v letech 1938 - 1939.....	54
4.3.2 ČOT v letech 1940 – 1941.....	55
4.3.3 ČOT v letech 1942 – 1943.....	57
4.3.4 ČOT v letech 1944 – 1945.....	59
4.4 ČOT po válce.....	61
4.5 Hospodářství ČOT v letech 1938 – 1944.....	65
4.6 Klub českých turistů.....	66
ZÁVĚR.....	69
PŘEHLED ZKRATEK.....	73
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	74
SEZNAM TABULEK	78

ÚVOD

Diplomová práce byla zpracována na téma Hitlerův nacistický režim a organizovaná rekreace. Téma bylo zvoleno z důvodu autorčina zájmu o osobnost Adolfa Hitlera v jiné souvislosti, než se v literatuře běžně uvádí. O nacistickém režimu vyšlo mnoho knih, jen ve zlomku z nich je však Adolf Hitler spojován s organizovanou rekreací.

Problematika, kterou se tato práce zabývá, je význam organizované rekreace ve Třetí říši a v Protektorátu Čechy a Morava.

Téma je aktuální i v dnešní době. Jak je možné, že Hitler získal německý národ na svou stranu, a mohl tak uskutečnit své válečné plány? Tato otázka obsahuje často diskutované téma, které se také hojně vyskytuje v literatuře zabývající se osobností Adolfa Hitlera a událostmi souvisejícími s jeho nástupem k moci, až po vypuknutí druhé světové války. Středem zájmu je otázka, jakou roli zde hrála organizovaná rekreace.

Cílem této diplomové práce je vysvětlit význam organizované rekreace ve Třetí říši a v Protektorátu Čechy a Morava. Dále pak zjistit, jaký vliv měl nacistický režim na činnost turistických organizací působících v Čechách a na Moravě v době okupace.

Očekávaným přínosem je podání uceleného obrazu o organizované rekreaci ve Třetí říši a v Protektorátu Čechy a Morava pod vlivem nacistického režimu Adolfa Hitlera.

K napsání této práce byla využita metoda literární rešerše, rozbor české i zahraniční literatury a důvěryhodných internetových zdrojů. Velkým přínosem bylo studium dobových dokumentů, které jsou dostupné v badatelně Národního archivu České republiky. Prostudované archiválie se týkají organizované rekreace v Protektorátu Čechy a Morava, která byla po dobu okupace pod vlivem fašistického Německa.

Práce je rozdělena do čtyř na sebe navazujících kapitol, které se dále člení na podkapitoly a další nižší celky.

První kapitola se zabývá sociální politikou ve Třetí říši, jejíž nedílnou součástí byla organizovaná rekreace. Tvoří základ pro pochopení vztahu mezi německým obyvatelstvem a jejich „vůdcem“.

Druhá kapitola je věnována volnočasové organizaci Radostí k síle (KdF), samotné organizované rekreaci ve Třetí říši a obrovskému komplexu Prora, kde měly být postaveny největší mořské lázně na světě, a dodnes stojí na ostrově Rujána v Baltském moři. S nápadem na jeho postavení přišel sám Adolf Hitler.

Třetí kapitola řeší problematiku organizované rekreace v Protektorátu Čechy a Morava. Po okupaci zde vznikla organizace Radost ze života (RZŽ), která spadala pod Národní souručenství a byla obdobou německé KdF. Starala se o volný čas pracujících a organizovala zájezdy.

Čtvrtá kapitola se rovněž zabývá organizovanou rekreací v Protektorátu Čechy a Morava, ale z jiného pohledu. Pod vlivem fašistické ideologie působilo na území Čech a Moravy, kromě RZŽ, několik dalších turistických organizací, které v době okupace musely svou činnost často omezit a přizpůsobit novým podmínkám. Nejvýznamnější byla Československá obec turistická (později Česká obec turistická, ČOT). Stavěla se proti okupaci a její význam v podpoře českého národa a následném boji za svobodu je nezanedbatelný. Opačným případem byla další velká turistická společnost, Klub československých turistů (v době okupace Klub českých turistů, KČT), jehož členstvo s Němci ochotně spolupracovalo. Právě v jeho řadách bylo mnoho kolaborantů. Adolf Hitler byl o situaci v Protektorátu Čechy a Morava informován prostřednictvím zpráv, které mu posílal říšský protektor Konstantin von Neurath a posléze zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich a němečtí úředníci.

Vzhledem k tomu, že autorka čerpala z archivních fondů s názvy Československá obec turistická a Národní souručenství, je organizovaná rekreace v Protektorátu Čechy Morava prezentována ve třetí kapitole z pohledu organizace RZŽ spadající pod Národní souručenství a v kapitole čtvrté z pohledu ČOT. Tuto skutečnost je při čtení práce nutné brát v úvahu.

1. HITLEROVA SOCIÁLNÍ POLITIKA

Hitler byl v Německu populární od samého začátku, ještě před svými úspěchy, které měl díky dobře zvolené propagandě. Při svých projevech volil takový jazyk, který byl srozumitelný každému bez výjimky. Ve spojení s výraznou gestikulací, mimikou a intonací působil velice přesvědčivě. Přiváděl lidi v šílenství, rozpoutával masovou hysterii a stupňoval německé obavy, před kterými měl Německo uchránit.¹

Velká hospodářská krize zasadila Německu poslední ránu. Došlo k zastavení výroby v průmyslových odvětvích a ohromná nezaměstnanost každý den narůstala. Nárok na státní podporu měl jen každý desátý člověk a pouze na šest týdnů.² V lednu 1930 bylo v Německu podle záznamů pracovních úřadů 3 218 000 nezaměstnaných, což představovalo 14% obyvatel v produktivním věku. Po započtení těch, kdo měli práci na zkrácený úvazek, by podle odhadů dosáhl počet nezaměstnaných více než čtyř a půl milionu.³

Německo ale bylo silnější, než si jeho nepřátelé mysleli. Sice mělo nedostatky nerostných surovin a slabé zemědělství, ale to všechno dokázalo vyrovnat agresivním duchem, státním plánováním, které na nikoho nebralo ohledy, a budováním silné vojenské mašinérie.⁴

Hitler dokázal využít hněvu lidí, který se stupňoval a vyvrcholil na přelomu dvacátých a třicátých let. Nespokojenost pramenila z postavení Německa plynoucího z Versailleské smlouvy a samozřejmě z nezaměstnanosti. Hitler mluvil po celé zemi o krizi, kterou sliboval překonat. V té době mu ale hodně pomohla k získání moci.⁵ Přes veškerá omezení plynoucí z Versailleské smlouvy začal budovat vojensky silné Německo. To si většina Němců přála, a aby toho bylo dosaženo, byli ochotní vzdát se osobní svobody a tvrdě pracovat. Hitler byl na počátku své vlády úspěšný nejen v zahraniční politice, ale také v obnově německého hospodářství. Nezaměstnanost se z šesti milionů v roce 1932 snížila na méně než milion o čtyři roky později. Do podzimu 1936 skoro všichni Němci pracovali. Problém s nezaměstnaností byl vyřešen. Byly zakázány odbory, a přesto si

¹ SEIBT, F.: *Ta stará ošklivá melodie*, 1. vyd. Praha, Prostor, 2002, s. 179, ISBN 80-7260-080-X.

² KNOPP, G.: *Uchopení moci*, 1. vyd. Praha, Euromedia Group – Ikar, 2010, s. 23, ISBN 978-80-249-1338-4.

³ KERSHAW, I.: *Hitler 1889 – 1936*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 304, ISBN 80-7203-581-9.

⁴ SHIRER W. L.: *Berlínský deník*, 1. vyd. Chomutov, L. Marek, 2007, s. 63, ISBN 978-80-87127-03-2.

⁵ FEST, J.: *Hitler a konec Třetí říše*, 1. vyd. Praha, EPOCH, 2002, s. 48, ISBN 80-86328-11-2.

dělníci nestěžovali. Naopak si pochvalovali, „že za Hitlera alespoň více neexistuje svoboda hladovět“⁶. Nový nacistický režim stavěl na oko zájmy společnosti nad zájmy jednotlivce. Masy lidí uvěřili novému nacionálnímu socialismu. Přitom se strániční vůdci tajně obohacovali a ani velké společnosti nepřišly zkrátka.⁷

Ke snížení nezaměstnanosti přispělo roku 1935 obnovení všeobecné branné povinnosti, což znamenalo, že na pracovním trhu ubyli muži v produktivním věku.⁸

Přestože byl Hitler oddaný svému národu, nevážil si davu a masou lidí opovrhoval. Nazýval ji „proletářským voličským dobyt看, pitomým stádem beranů s ovčí trpělivostí“⁹. Největší problém viděl Hitler v tom, že dělníků bylo hodně, mnohem víc než maloměstřáků. Proto se bez nich nacionalistická politika nemohla obejít. Z toho důvodu byli označeni ne jako nepřátelé, ale jako oběti nepřátel.¹⁰ Masy Němců musely být získány na Hitlerovu stranu, což bylo předpokladem k uskutečnění jeho válečných cílů. Prostředkem k dosažení cílů bylo přesvědčit německý národ o správnosti svého jednání, získat podporu co největšího počtu lidí a s jejich pomocí obnovit slávu Německa. „Lidové masy pro něho byly prostředkem k získání moci“¹¹.

Po zrušení odborů a zabavení jejich majetku dne 2. května 1933 zavedli nacisté 10. května 1933 Německou frontu práce (Deutsche Arbeitsfront, DAF), organizaci zastřešující všechny svazy zaměstnanců a zaměstnavatelů.¹² To byl konec největšího demokratického odborového hnutí na světě, jehož členové byli během několika dní převedeni do DAF.¹³ Členství v organizaci bylo povinné. Měla 25 milionů členů a díky povinným příspěvkům se stala finančně nejsilnější organizací. Od jejího vzniku ji vedl Hitlerův spolupracovník Robert Ley¹⁴, o kterém W. L. Shirer napsal: „Dr. Robert Ley je šéfem nacistické stranické mašinérie a německých odborů. Je to houževnatý, hádavý a

⁶ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 213, ISBN 80-86263-51-7.

⁷ Tamtéž, s. 213.

⁸ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 371, ISBN 978-80-7207-874-5.

⁹ PONCET, F. A.: *Vyslancem na Hitlerově dvoře*, 1. vyd. Praha, Vladimír Kořínek, 2004, s. 82, ISBN 80-903184-4-4.

¹⁰ HITLER, A.: *Hitlerův Mein Kampf: z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájky*, 2. vyd. Liberec, Dialog, 2000, s. 34, ISBN 80-86218-37-6.

¹¹ SEIBT, F.: *Ta stará ošklivá melodie*, 1. vyd. Praha, Prostor, 2002, s. 179, ISBN 80-7260-080-X.

¹² ČERMÁK, J. a kol.: *UNIVERSUM, všeobecná encyklopedie*, svazek 6, 1. vyd. Praha, Euromedia Group, 2001, s. 365, ISBN 80-207-1068-X.

¹³ KERSHAW, I.: *Hitler 1889 – 1936*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 438, ISBN 80-7203-581-9.

¹⁴ ČERMÁK, J. a kol.: *UNIVERSUM, všeobecná encyklopedie*, svazek 6, 1. vyd. Praha, Euromedia Group, 2001, s. 365, ISBN 80-207-1068-X.

schopný organizátor a je fanaticky oddaný Vůdci, ale hodně pije.“¹⁵ Byl známý pod přezdívkou „říšský opilec“, přesto v něj měl Hitler naprostou důvěru.¹⁶ V roce 1938 se DAF snažila neúspěšně získat nezávislost a politickou moc. Roku 1945 byla rozpuštěna. Součástí DAF byla organizace Kraft durch Freude (KdF, Radostí k síle), která v duchu fašistické ideologie ovlivňovala volný čas pracujících.¹⁷

Se ztrátou odborů přišel dělník o možnost kolektivního vyjednávání a o právo na stávkou. Dělník se stal plně závislým na svém zaměstnavateli a jeho rozhodnutích. Odbory sice nahradila tzv. Pracovní fronta (DAF), ve skutečnosti ale zájmy dělníků nezastupovala. Ustanovil ji zákon z 24. října 1934 a podle něj byla DAF „organizací tvůrčích Němců, silných na těle i na duchu“¹⁸ a jejím cílem bylo ochraňovat pracující a „vytvořit skutečnou sociální a produktivní společnost všech Němců...“¹⁹ Členy organizace byli zaměstnanci, zaměstnavatelé a členové svobodných povolání. Šlo tedy o velkou propagandistickou organizaci. Mezi samotnými dělníky nebyla už kvůli povinnému členství příliš oblíbená. DAF byla nedílnou součástí NSDAP, podle slov Roberta Leye, nástrojem strany. Výše uvedený zákon také stanovil, že vedoucí pracovníci organizace musí být ze strany, z bývalých nacistických odborů, SA nebo SS.²⁰

V nacistickém zákoně stálo, že jsou to zaměstnavatelé, kdo mají zodpovědnost za dobré životní podmínky svých zaměstnanců. Zákon dále stanovil, že zaměstnanci jsou povinni být zaměstnavateli věrní. V praxi to znamenalo, že museli tvrdě a dlouho pracovat a nesměli si stěžovat ani požadovat zvýšení platu.²¹

Pracovní fronta jmenovala tzv. pověřence, kteří měli na starosti stanovování výplat. Místo, aby stáli na straně dělníků, určovali výši platů podle přání zaměstnavatelů. Dělníci nebyli oprávněni vyjádřit svůj názor. Rok 1936 pro ně představoval určité zlepšení, ve zbrojním průmyslu byl nedostatek pracujících a někteří zaměstnavatelé

¹⁵ SHIRER W. L.: *Berlínský deník*, 1. vyd. Chomutov, L. Marek, 2007, s. 415, ISBN 978-80-87127-03-2.

¹⁶ HUGHES, M., MANN, Ch.: *Hitlerovo Německo: život v období Třetí říše*, Praha, Columbus, 2002, s. 47, ISBN 80-7249-123-7.

¹⁷ ČERMÁK, J. a kol.: *UNIVERSUM, všeobecná encyklopedie*, svazek 6, 1. vyd. Praha, Euromedia Group, 2001, s. 365, ISBN 80-207-1068-X.

¹⁸ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 242, ISBN 80-86263-51-7.

¹⁹ Tamtéž, s. 242.

²⁰ Tamtéž, s. 242.

²¹ Tamtéž, s. 242.

lákali nové pracovníky na zvyšování mezd. Tyto snahy však narazily na rezolutní stanovisko státu, jenž měl v tomto směru rozhodující slovo. Hitlerovým záměrem bylo držet výplaty nízko. Hned po uchopení moci řekl, že „bylo a je železným principem nacionálně socialistického vedení nepřipustit žádný nárůst hodinových platů, ale příjem pracujících zvyšovat pouze se zvyšováním jejich vlastní produktivity.“²² To znamenalo, že dělník měl nárok na vyšší příjem jen tehdy, pracoval-li rychleji a více hodin. V porovnání s výplatami v USA byly příjmy německého obyvatelstva vždy nízké. V době nacistického režimu se ještě snížily.²³

Němečtí kapitalisté byli podle Hitlera ti, kdo hnali dělníky do náruče nepřátel, sociálně demokratických agitátorů, a koho nezajímaly sebemenší dělnické požadavky.²⁴ Hitler a další propagandisté se snažili ve svých projevech kapitalisty a buržoazii co nejvíce očernit a přesvědčit dělníky, že nový režim stojí na jejich straně. Kdo by se však zabýval statistikami, zjistil by, že největší výhody z nacistického režimu neměli dělníci, ale právě kapitalisté. Podle odhadu tvořily daně a jiné příspěvky v polovině třicátých let 15 až 35 procent hrubého platu dělníka. Důsledkem bylo, že lidé se svým malým příjmem, ze kterého museli platit nájem, jídlo a oblečení, sotva vystačili.²⁵ Systémy sociálního zabezpečení ve stáří, nemoci nebo v důsledku nehody platily i nadále, došlo k jejich vylepšení a rozšíření i na ty, kdo v systému dříve zahrnuti nebyli.²⁶

Nacisté se snažili odvést pozornost pracujících od nedostatku financí a jiných omezení tím, že pro ně vymysleli různé volnočasové aktivity. Podle Roberta Leye, který měl ve Třetí říši na starosti sociální politiku, bylo důležitější „nasytit duše lidu než jejich žaludky.“²⁷

Za účelem organizování volného času pracujících byla založena organizace Kraft durch Freude (KdF). Nový režim vyžadoval kontrolu a řízení lidí jak v práci, tak ve volném

²² SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 242, ISBN 80-86263-51-7.

²³ Tamtéž, s. 242.

²⁴ HITLER, A.: *Hitlerův Mein Kampf: z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, 2. vyd. Liberec, Dialog, 2000, s. 34, ISBN 80-86218-37-6.

²⁵ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 243, ISBN 80-86263-51-7.

²⁶ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 371, ISBN 978-80-7207-874-5.

²⁷ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

čase. Před nástupem nacistů k moci působilo v Německu mnoho zájmových klubů, které pak byly zakázány, pokud nespádaly pod KdF.²⁸

KdF měla různá oddělení, jedním z nich bylo oddělení Krása práce, které bylo přiděleno Albertu Speerovi, Hitlerovu architektovi.²⁹ Oddělení bylo pověřeno vyčištěním a projasněním pracovních míst. Tato opatření vnímala veřejnost jako projev respektu k pracujícím.³⁰ Albert Speer a Robert Ley nejprve přesvědčili majitele továren, aby modernizovali své kanceláře a ozdobili pracoviště květinami. A nezůstali jen u toho. Místo asfaltu byl pokládán trávník a ze zanedbaných míst vznikaly malé parky, kde si pracovníci mohli posedět v průběhu přestávek. Dále se měly zvětšit okenní plochy v továrnách a zařídit v provozech kantýny. Byly navrženy jednoduché, dobře tvarované přístroje a robustní nábytek. Vše se vyrábělo ve velkém množství. A. Speer a R. Ley dále poskytli podnikatelům vzdělávací filmy a poradenskou službu na pomoc v otázkách osvětlení a větrání. Do těchto aktivit byli zapojeni bývalí předáci odborů a členové rozpuštěného spolku práce. Všichni se věnovali zlepšování životních podmínek dělníků a snažili se přiblížit se k ideálu beztřídní společnosti. Tyto snahy prý byly Hitlerovi lhostejné.³¹ „Se svým nacionalismem, svou „láskou k německému lidu“ to nikdy nemyslel doopravdy.“³²

Jen malé množství Němců se na počátku Třetí říše obávalo, že by se nacistický režim mohl zvrátit v teror. Někteří cizinci přijíždějící do Německa byli překvapení důvěrou lidí v Hitlera, který očividně omezoval jejich svobodu.³³ Oproti jiným Hitler dokázal vzbudit v lidech naději na lepší budoucnost. Lidé měli svá očekávání a tužby a po zkušenosti ze světové války a selhání sociálního systému byli ochotní uvěřit jeho slibům.³⁴ Hitlerův režim se těšil stále větší podpoře. Hlavním důvodem byl fakt, že nacismus dával lidem sebevědomí a víru ve zrození silného Německa.

²⁸ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

²⁹ SPEER, A.: *Inside the Third Reich*, 2nd impr. London, Weidenfeld and Nicolson, 1970, p. 57.

³⁰ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 372, ISBN 978-80-7207-874-5.

³¹ SPEER, A.: *Inside the Third Reich*, 2nd impr. London, Weidenfeld and Nicolson, 1970, p. 57.

³² MANN, G.: *Vzpomínky a myšlenky. Mládí v Německu*, 1. vyd. Praha, Academia, 2012, s. 362, ISBN 978-80-200-2051-2.

³³ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 213, ISBN 80-86263-51-7.

³⁴ KNOPP, G.: *Uchopení moci*, 1. vyd. Praha, Euromedia Group – Ikar, 2010, s. 25, ISBN 978-80-249-1338-4.

Přestože byli němečtí dělníci omezováni, kontrolováni a dostávali nízké mzdy, nic nenavštěvovalo tomu, že by si své podřadné postavení uvědomovali. Nevěřili sice všem slibům propagovaným nacistickým režimem, ale o vzpouru nebo jakýkoliv odpor se nepokusili. Pravděpodobně proto, že nebyli organizováni a neměli nikoho, kdo by je vedl.³⁵

Pro dělníky bylo nejdůležitější, že mají práci, kterou v době Výmarské republiky neměli. Ztráta politické svobody a odborů byla na vedlejší koleji. Dříve dělníci právo na práci neměli a celé jejich rodiny hladověly.³⁶ „Volili by jakoukoli vládu, která by podnikla silné, citelné kroky, aby je osvobodila od tohoto trápení.“³⁷ Hitler tento problém vyřešil a získal tak podporu pracujících, kterou nutně potřeboval, aby mohl uskutečnit své ohromné zbrojní plány.³⁸ Hlavním pilířem Hitlerovy celonárodní oblíby byla podpora početným masovým hnutím, která mu zajistila skutečnou popularitu, jejíž rozsah byl neskutečný. V létě roku 1936 se přes veškeré výhrady vůči nacistickému režimu stala většina Němců Hitlerovými stoupenci.³⁹

³⁵ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 245-246, ISBN 80-86263-51-7.

³⁶ Tamtéž, s. 246.

³⁷ MANN, G.: *Vzpomínky a myšlenky. Mládí v Německu*, 1. vyd. Praha, Academia, 2012, s. 363, ISBN 978-80-200-2051-2.

³⁸ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 246, ISBN 80-86263-51-7.

³⁹ KERSHAW, I.: *Hitler 1936 – 1945*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 21, ISBN 80-7203-634-3.

2. ORGANIZOVANÁ REKREACE VE TŘETÍ ŘÍŠI

2.1 Organizace Kraft durch Freude

Vztah nacistů k dělnictvu nebyl zpočátku vůbec jednoduchý a jakékoliv úlevy nepřicházely v úvahu. Nejvyšší prioritou po uchopení moci bylo rozbití dělnických stran a odborů. Nacisté si ale dobře uvědomovali, že svou vládu nemohou postavit jen na strachu a hrůze, naopak se museli snažit získat dělníky na svou stranu, dosáhnout ukázněnosti a motivovat je k přizpůsobení se novému režimu a ke zvýšení výkonnosti. Bez dělnictva by nebylo možné realizovat Hitlerovy zbrojní plány.⁴⁰

Na konci listopadu 1936 zasedala Říšská pracovní komora v čele s prezidentem Německé pracovní fronty Robertem Leyem. Ten zde prezentoval názor, že pokud chce nová vláda od lidí více práce, je jejím úkolem vymyslet nějaké úlevy, které jim za to bude moci poskytnout. Také řekl, že vyžadují-li se od národa jen oběti, je to sice hezké, ale každý člověk snese jen určitou míru zátěže. To samé národ. Jako příklad uvedl první světovou válku, ve které lidé museli spoustu věcí vydržet a překonat, aniž by měli jakékoliv rozptýlení. Byl přesvědčen, že pokud se hranice zátěže překročí, člověk se zlomí. A právě to se podle něj stalo v Německu 9. listopadu 1918.⁴¹

V té době již tři roky existovala organizace Kraft durch Freude (KdF, Radostí k síle), která byla založena v lednu 1933 nacisty. V čele stál již zmíněný Robert Ley. KdF se stala jednou z nejpopulárnějších nacistických organizací, jedinou vládou schválenou rekreační organizací a byla nedílnou součástí sociální politiky Třetí říše. Organizovala a kontrolovala volný čas pracujících, známá je především díky zahraničním zájezdům.⁴² Dovolenou v zahraničí si do té doby pracující nemohli dovolit.⁴³ Cílovými destinacemi bylo například Bodamské jezero nebo Portugalsko, kam se vyplouvalo loděmi po moři. KdF byla součástí DAF, klientelu měla tedy zajištěnou. Členství v KdF bylo

⁴⁰ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 198, ISBN 80-7203-604-1.

⁴¹ Tamtéž, s. 198.

⁴² BROSOWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

⁴³ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 371-372, ISBN 978-80-7207-874-5.

dobrovolné, ale žádané.⁴⁴ Prvním plánovaným projektem byly mořské lázně na Rujáně. KdF vznikla jako organizace práce, zaměřovala se na dělnickou třídu.

2.2 Činnost KdF

Zavedením zájmové organizace Kraft durch Freude chtěla nacistická vláda zabránit tomu, aby občané sami rozhodovali o svém volném čase. Byli kontrolováni jak v práci, tak při svých volnočasových aktivitách. Mnozí Němci byli s činností této organizace spokojeni. KdF nabízela například levné výlety po souši i zámořské plavby.⁴⁵

Kromě zájezdů organizovala KdF sportovní akce, kterých se každý rok zúčastnilo až sedm milionů osob (podle oficiálních údajů). Organizace se také zasloužila o to, aby divadla, koncerty a opery byly přístupné nejen vyšší třídě, ale i řadovým pracujícím. Těm nabízela velice levné vstupenky. „Radostí k síle“ měla svůj vlastní symfonický orchestr, který disponoval devadesáti členy a vystupoval i v menších městech. Pro obyvatele těchto měst to byla jedinečná příležitost k poslechu kvalitní hudby. KdF také organizovala činnost mnoha vzdělávacích institucí pro dospělé, které vznikly v Německu v období republiky. Samozřejmě i zde hrála roli nacistická ideologie.⁴⁶

Dovolená neměla podle nacistů sloužit jen k rozptýlení, ale v první řadě k regeneraci a podnícení vyššího nasazení a výkonnosti pracujících. „Volný čas byl stále ve službách práce, společnosti a politiky.“⁴⁷ Cílem nacistů bylo prostřednictvím organizování volného času integrovat dělníky do „národní pospolitosti“. To bylo podle nich důležité pro stabilizaci režimu. KdF nabízela vyšší společenskou prestiž a zahraniční dovolené. Přestože měla KdF moc kontrolovat volný čas dělníků a zaměstnanců, účast na jejích akcích nebyla povinná. Také z tohoto důvodu patřila KdF k nejúspěšnějším a nejoblíbenějším nacistickým organizacím. Naproti tomu DAF (Německá pracovní fronta), pod níž KdF spadala, příliš oblíbená nebyla. KdF vznikla podle vzoru italské organizace Opera Nazionale Dopolavoro, která byla založena v roce 1925. Zatímco Opera Nazionale Dopolavoro dělila své členy podle profesí, KdF se zaměřovala na ideál

⁴⁴ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online].[cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

⁴⁵ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

⁴⁶ Tamtéž, s. 244.

⁴⁷ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 207, ISBN 80-7203-604-1.

„národního společenství“, masové kulturní akce a estetické úkoly. K jejich realizaci vznikly speciální úřady. Nejdůležitějším a nejoblíbenějším oddělením KdF byl úřad pro „Cestování, turistiku a dovolenou“. KdF organizovala a kontrolovala i jiné činnosti, například sportovní akce, vzdělávání dospělých, pořádala umělecké výstavy, koncerty a divadelní představení, varieté a taneční zábavy. V roce 1936 byl zřízen úřad Po práci, který byl o rok později sloučen s Úřadem pro vzdělávání německého lidu, a vznikla tak Kulturní obec.⁴⁸ KdF byla ze všech nacistických programů nejpoblíbenější. Díky ní se podařilo získat loajalitu veřejnosti, i přes občasná vyjádření nespokojenosti. Lidem dělalo dobře, že se nový režim věnuje zlepšování kvality jejich života.⁴⁹

Výrazněji na sebe KdF upozornila na počátku roku 1934 uvedením inscenace Schillerových Loupežníků ve svém berlínském Divadle národa. Jen o něco později vyjely první „dovolenkové vlaky“ do Krkonoš, Schwarzwaldu a Horního Bavorska. Vyjížděly z nádraží německých průmyslových měst a vždy vezly asi tisíc dělníků. Hned nato vypluly první výletní lodě z Brém a Hamburku do norských fjordů nebo na Madeiru. KdF se rychle rozrůstala, na konci roku 1939 měly její úřady 7 500 placených zaměstnanců. Nejdůležitější ale byli dobrovolní spolupracovníci, kterých bylo na 130 000. Na svou činnost dostávala KdF prostředky ze zdrojů DAF, jež měla značné příjmy v podobě členských příspěvků. V letech 1934 – 1942 dosáhla tato podpora 240 milionů říšských marek. Obrát KdF dosáhl za stejné období 880 milionů říšských marek. Díky takovým příspěvkům ji v oblasti cestovního ruchu nemohla ohrozit žádná soukromá konkurence.⁵⁰

Na první pohled se zdálo, že všechny aktivity pořádané KdF jsou velice levné, a díky tomu si je mohou dovolit i obyčejní lidé. Pracující však za ně museli platit formou povinných příspěvků Pracovní frontě, která KdF zastřešovala. Tuto souvislost si mnozí neuvědomovali. Roční příjem Pracovní fronty z členských příspěvků činil v roce 1937 čtyři sta milionů marek. Na počátku druhé světové války překročil podle Roberta Leye hranici pěti set milionů. Účetnictví DAF měl na starosti finanční úřad strany, který výsledky nikdy nezveřejňoval, což je už samo o sobě podezřelé. Deset procent z příspěvků šlo na účet Kraft durch Freude. V roce 1938 dosáhly poplatky tří miliard

⁴⁸ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 214-215, ISBN 80-7203-604-1.

⁴⁹ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 371-372, ISBN 978-80-7207-874-5.

⁵⁰ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 208, ISBN 80-7203-604-1.

marek. To dokazuje, že lidé zaplatili za zábavu i dovolenou mnohem víc, než se domnívali. Z tohoto pohledu už to tak výhodné nebylo. Značná část z příspěvků šla na byrokracii. Pracovní fronta se s dvaceti pěti miliony členů a desítkami tisíc zaměstnanců stala největší stranickou organizací. Odhaduje se, že úřední výdaje pohltily 20 až 25 procent celkového příjmu.⁵¹

2.3 Organizovaná rekreace

Nabízí se hned několik otázek, například kam se s KdF nejčastěji jezdilo, kolik stály zájezdy a jaké programy KdF nabízela. Tyto otázky jsou zodpovězeny v následujících odstavcích. Typická sedmidenní dovolená v Horním Bavorsku stála 39 marek. V ceně byly cestovní výdaje, plná penze a služby průvodce. Týdenní pobyt v Moselu přišel německého zaměstnance na 43 marek.⁵² Výlet k Bodamskému jezeru patřil mezi krátkodobé zájezdy trvající maximálně tři dny. Zahrnoval i zpáteční jízdu vlakem z Mnichova, oběd a okružní jízdu parníkem po jezeře. Celkem vyšel na 7,90 říšských marek. Víkend v Krkonoších stál 13 říšských marek, v této částce byla zahrnuta cesta vlakem z Berlína, ubytování a strava. Kdo chtěl strávit dva týdny u jezera Tegernsee, zaplatil 54 říšských marek. Vánoční pobyt ve Schwarzwaldy byl o něco levnější, sedmidenní pobyt s plnou penzí stál 34 říšských marek. Po anšlusu Rakouska byly zpřístupněny i destinace jako Tyroly, Korutany, Štýrsko a Solnohradsko. V roce 1937 se KdF dohodla s italskou Opera Nazionale Dopolavoro a otevřela se tak cesta dál na jih, například k italské riviéře a k Lago di Garda. Italští rekreanti zase navštěvovali Německo.⁵³ Za dvoutýdenní pobyt v Itálii zaplatili němečtí rekreanti jen 155 marek.⁵⁴

Odhady počtu účastníků zájezdů KdF jsou jen přibližné, ale víme, že se jejich počet pohyboval v řádu milionů. Tím se KdF ve velmi krátkém období stala nejmočnějším turistickým podnikem v Německu. Největší podíl na celkovém obratu KdF měla vnitrozemská rekreace. Asi 6 milionů turistů se v roce 1938 zúčastnilo jedno- nebo

⁵¹ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244-245, ISBN 80-86263-51-7.

⁵² HUGHES, M., MANN, Ch.: *Hitlerovo Německo: život v období Třetí říše*, Praha, Columbus, 2002, s. 47, ISBN 80-7249-123-7.

⁵³ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 209, ISBN 80-7203-604-1.

⁵⁴ HUGHES, M., MANN, Ch.: *Hitlerovo Německo: život v období Třetí říše*, Praha, Columbus, 2002, s. 47, ISBN 80-7249-123-7.

dvoudenních zájezdů. Oblíbené byly výlety do pohoří Harz, k Bodamskému jezeru nebo na Oktoberfest do Mnichova. Poznávacích zájezdů a delších dovolených se zúčastnilo jen velmi málo lidí. Přesto jich bylo více než milion.⁵⁵

Mezi nejvíce žádané patřily zájezdy k moři. KdF tak splnila slib odborů z dob Výmarské republiky, a sice že jednou budou dělníci „brázdit vody moří ve vlastních lodích“. „Nacisté tento sen zhmotnili: parník ‚Admiral‘ přepravoval německé pracující na Helgoland, ‚Sierra Cordoba‘ do Palerma a Janova, ‚Oceana‘ do norských fjordů a ‚Robert Ley‘ na Tenerife.“⁵⁶ Fakt, že dělníků cestujících s KdF bylo jen dvacet procent z celkového počtu pasažérů, už pro nacionálněsocialistickou propagandu příliš důležitý nebyl. Na moře se pak podívalo jen jednou procento ze všech německých dělníků.⁵⁷ Přestože zůstávaly zájezdy na výletních lodích omezeny jen na několik privilegovaných, o dost větší počet lidí mohl trávit volný čas v přírodě nebo v divadle a na koncertech, což byla oproti minulosti rozhodně změna k lepšímu.⁵⁸

Navzdory tomu, že komfort na některých lodích nebyl příliš vysoký, rekreanti, kterým šlo především o zábavu, byli až na pár kritických hlasů spokojeni. Na palubě se pořádaly zábavy, promítaly se filmy, a kdo chtěl, mohl si zasportovat nebo se opalovat ve slunečních lázních.⁵⁹ Robert Ley nechal postavit dvě lodě, obě s výtlakem 25 000 tun. Jedna z nich nesla jeho jméno. Dalších deset lodí měla KdF pronajatých od německých rejdářství.⁶⁰ Byly to starší parníky se skromnějším vybavením. „Wilhelm Gustloff“, první ze dvou lodí KdF, byl spuštěn na vodu počátkem května 1937 v Hamburku.⁶¹ Parník byl pojmenován po vůdci NSDAP ve Švýcarsku, Wilhelmu Gustloffovi, který byl v únoru roku 1936 zavražděn jedním židovským mladíkem.⁶² O necelý rok později, než vyplul první parník, pokřtili loď „Robert Ley“. Obě plavidla patřila mezi vlajkové lodě flotily KdF. Jejich kajuty nebyly vybaveny podle třídní příslušnosti, tzn., že ve všech byla klimatizace, ústřední topení a tekoucí teplá i studená voda. Cestující měli k dispozici několik společenských místností a jídelen, divadlo,

⁵⁵ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 209, ISBN 80-7203-604-1.

⁵⁶ Tamtéž, s. 209.

⁵⁷ Tamtéž, s. 209-210.

⁵⁸ KERSHAW, I.: *Hitler 1936 – 1945*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 21, ISBN 80-7203-634-3.

⁵⁹ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 209, ISBN 80-7203-604-1.

⁶⁰ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

⁶¹ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 210, ISBN 80-7203-604-1.

⁶² KERSHAW, I.: *Hitler 1889 – 1936*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, ISBN 80-7203-581-9.

zimní zahradu a hudební sál. Loď Robert Ley měla navíc terasy ke slunění, čítárny, obchody, fotoateliér a kadeřnický salon. Na palubě také působil praktický a zubní lékař. Posádku doplňovali konfidenti gestapa a sicherheitsdienstu, většinou šlo o dva agenty maskované za průvodce nebo funkcionáře KdF. Ti zajišťovali výzvědné akce pro své instituce. Před každým vyplutím byl pečlivě prozkoumán seznam cestujících. Podrobný dohled ale nebyl možný kvůli velkému počtu cestujících, kterých bylo 800 až 1700.⁶³

V letech 1934 – 1939 se námořních zájezdů pořádaných KdF zúčastnilo několik set tisíc Němců.⁶⁴ Podle autora knihy *Vzestup a pád Třetí říše* W. L. Shirera byl život na palubě organizován nacistickými vůdci téměř na hranici týrání, zdálo se ale, že pro německé cestující byla dovolená strávená na palubě lodi příjemným zážitkem. Mnozí z nich si dříve něco podobného nemohli dovolit. Výlety organizované KdF byly velice levné.⁶⁵ V knize *Svůdný klam Třetí říše* je zmínka o ženě z Berlína, která po desetiletích ráda vzpomínala na zájezd pořádaný KdF, jehož se zúčastnila. Prý to byla její první skutečná dovolená. Jídlo se na lodi podávalo šestkrát denně a oběd prý měl pokaždé více chodů. Turisty obsluhovali livrejovaní číšníci. Propaganda a politika se podle slov pamětnice na palubě nevyskytovaly a stranické odznaky byly vidět jen málo. Žena si pochvalovala zejména zábavu, jakou byly různé hry, hudba, tanec, nové filmy a přednášky. Lidé byli vděční, že mohou cestovat, a možnost konfrontace s životními podmínkami v jiných zemích ještě více stupňovala pocit vděčnosti a národní hrdosti. Vděk patřil Adolfu Hitlerovi.⁶⁶

Německý dělník vydělával průměrně 155 říšských marek. Za tuto částku si mohl dovolit například dvoutýdenní zájezd na Madeiru. Klienti velkých soukromých cestovních kanceláří Cook-Deutschland nebo Norddeutscher Lloyd zaplatili za takovou cestu o 100 říšských marek více.⁶⁷ Brémská společnost Norddeutscher Lloyd pořádala cesty do Ameriky, kolem Evropy, ale také kolem světa. Zastoupení měla i v Praze, na

⁶³ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 210-211, ISBN 80-7203-604-1.

⁶⁴ Tamtéž, s. 211.

⁶⁵ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

⁶⁶ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 211, ISBN 80-7203-604-1.

⁶⁷ Tamtéž, s. 212.

Václavském náměstí, kde se nacházela její pobočka.⁶⁸ Dovolená se soukromými cestovními kanceláři byla mnohem dražší, a proto nedosažitelná pro běžné pracující.

V zimě se organizovaly lyžařské zájezdy do bavorských Alp v ceně 11 dolarů za osobu na týden. V ceně byla doprava, ubytování, strava, půjčení lyží a lyžařský výcvik pod vedením zkušených lyžařských instruktorů.⁶⁹

Propaganda nezůstávala pozadu ani v případě KdF. Zážitky z dovolené byly přikrášlovány a vylepšovány byly také statistiky, které měly dokázat, že KdF je institucí pro německé dělníky. Oficiálně mohli s KdF cestovat jen „méně majetní příslušníci národní pospolitosti“, kteří si nemohli dovolit zájezd se soukromou cestovní kanceláří. Se zřetelem na tehdejší strukturu společnosti by asi polovina účastníků zájezdů KdF musela pocházet z dělnických vrstev. Takovými rozbory se však nacionálněsocialistická propaganda nezatožovala. Z analýzy Institutu pro ekonomii práce DAF však vyplynulo, že účast na zájezdech si mohli dovolit jen lépe vydělávající dělníci. Dělníci s nižším příjmem a rodiny s více dětmi si ve skutečnosti mohli o cestování s KdF nechat jen zdát. V lepším případě si mohli dovolit jen levné cesty na venkov. Odhaduje se, že mezi 750 000 výletníků, kteří se v letech 1934 až 1939 zúčastnili plavby po moři s KdF, bylo jen asi 100 000 dělníků. Při bližším pohledu se ukázalo, že spíše než o dělnické výletní plavby šlo o dovolené středních vrstev. Přesto ve zmíněném období vycestovaly s KdF jeden až dva miliony dělníků, což je nezanedbatelné množství.⁷⁰

Aby byly zájezdy KdF stále přístupnější dělníkům, zaváděla se různá finanční opatření. Například program cestovního spoření, který převzala Banka německé práce a další veřejné spořitelny. Tento program existoval už před rokem 1933. V roce 1935 vyjelo na dovolenou s KdF dva miliony lidí, a to díky cestovnímu spoření. Cestovní spořitelny působily přímo v závodech, zaměstnanci dostávali od podniků cestovní poukazy. Lidé zaměstnaní ve veřejném sektoru dostávali cestovní příspěvky. Zvýšená poptávka v cestovním ruchu a v oblasti volného času byla výhodná pro celé hospodářství.⁷¹

⁶⁸ Český cestovatel: *Jak se kdysi cestovalo lodí*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://ceskycestovatel.cz/ceskycestovatel.php?id=3&sub=3&typ=n>

⁶⁹ SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, s. 244, ISBN 80-86263-51-7.

⁷⁰ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 212-213, ISBN 80-7203-604-1.

⁷¹ Tamtéž, s. 213.

Robert Ley chtěl původně zavést „tři až čtyři týdny volna ročně“, v praxi se ale nakonec uplatnil nárok jen na jedno- až dvoutýdenní dovolenou. Neuskutečnil se ani Leyův slib, a sice že každoročně projde dvanáctidenní dovolenou 14 milionů Němců.⁷² I tak šlo ale o výrazné zlepšení. Počet dní dovolené se z obvyklých tří zvýšil na šest, v některých případech dokonce na patnáct. V této oblasti tak zaujali němečtí pracující první místo na světě.⁷³

Mezi ambiciózní cíle KdF patřil před začátkem války také zájezd do Japonska. Z velkolepých plánů ale kvůli válce sešlo a vzkvétající organizace pro volný čas se musela narychlo přeorientovat na „posilování vojenské moci národa“⁷⁴. Flotila KdF zůstala v evropských vodách, od Severního ke Středozemnímu moři, ale lodě se nově využívaly k přepravě vojenských jednotek a jako lazarety. Některé úřady KdF pokračovaly ve své činnosti i po vypuknutí války, to se však netýkalo oddělení pro turistiku.⁷⁵ Zájezdy nahradila pěší turistika a výlety na kole. Obě činnosti byly kompenzací za KdF dovolené, které skončily se začátkem války. Vzhledem k tomu, že se řada lidí věnovala turistice nezávisle na jakékoliv organizaci, nebyly údaje o účasti přesné. Odhaduje se, že v roce 1940 se pořádaných túr zúčastnilo 560 000 lidí.⁷⁶ Tento odhad se výrazně liší od údaje, který byl v roce 1940 prezentován čtenářům časopisu *Český turista* v Protektorátu Čechy a Morava. Podle něj se pěší turistice v Říši organizovaně věnovalo jen asi 200 000 osob.⁷⁷

2.4 Mořské lázně Prora

Hitler využíval k upevnění nacistické ideologie různé prostředky, jedním z nich bylo zavedení masového turismu. Chtěl si tak získat náklonnost národa a podpořit sociální soudržnost. Na ostrově Rujána v Baltském moři dodnes stojí komplex Prora, který je

⁷² REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 214, ISBN 80-7203-604-1.

⁷³ GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, s. 371-372, ISBN 978-80-7207-874-5.

⁷⁴ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 214, ISBN 80-7203-604-1.

⁷⁵ Tamtéž, s. 214-216.

⁷⁶ BUCHHOLZ, W.: *Die nationalsozialistische Gemeinschaft "Kraft durch Freude": Freizeitgestaltung und Arbeiterschaft im Dritten Reich*, München, Fachb. Geschichts- und Kunstwissenschaften der Ludwig Maximilians-Universität, 1976.

⁷⁷ Pěší turistika v říši. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť"*. 1940, roč. 06, č. 5, s. 3, ISSN 1805-661X.

svědectvím Hitlerovy politiky, součástí metody cukru a biče, která měla národu zbavenému svobod nabídnout rozptýlení. Prora měla být Hitlerovou chloubou, stejně jako i ostatní velkolepé stavby, které nechal postavit.⁷⁸

Architektura hrála ve Třetí říši významnou roli. Nacistická propaganda zpočátku upřednostňovala „řemeslně zaměřený a na krajinu vázaný architektonický styl tradicionalistického hnutí ochrany domoviny“⁷⁹. V tomto stylu byla stavěna například sídliště, ubytovny pro mládež, domy pro trávení volného času, tzv. školící hrady DAF nebo tzv. řádové hrady NSDAP. U posledních dvou se již vyskytovaly prvky monumentální architektury, která pak dominovala v plánech pro přestavbu velkých měst. Tento stavební styl měl čerpat z klasických vzorů, ale zároveň přinést něco nového, nebo tak alespoň působit. Výsledkem byly stavby, v nichž se mísily klasicistní, expresionistické a funkcionalistické stylové prvky.⁸⁰

Nacisté rádi oznamovali velkolepé plány na obrovské stavby obyvatelstvu, které na podobné zprávy čekalo. Zejména pokud šlo o projekty, které měly německému národu přinést nějaký užitek. Mezi takové projekty patřily například říšské dálnice, průmyslové podniky, města, sídliště nebo mořské lázně (Rujána).⁸¹

Nacisté viděli v architektuře vynikající prostředek k ovlivňování mas a k posílení své autority. Architektura v jejich pojetí měla být nacionálněsocialistická, mělo jít o nový stavební styl v Německu. Budovy samotné měly navěky reprezentovat moc a nadvládu. Architektura jako stavební umění se stala symbolem národního života. Skutečnou novinkou bylo v architektuře využití architektonického stylu, tzv. programového eklekticismu. Stavby, které vznikly v době Třetí říše, jsou známé jako tzv. funkční stavby moderní éry. Příkladem mohou být mořské lázně Rujána, které byly koncipovány především pro pracovníky v průmyslu.⁸² KdF neprojektovala jen mořské

⁷⁸ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

⁷⁹ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 249, ISBN 80-7203-604-1.

⁸⁰ Tamtéž, s. 249-250.

⁸¹ Tamtéž, s. 252.

⁸² BROROWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

lázňe, stavěla také ozdravovny a rekreační vesničky pro dělnické rodiny s více dětmi, stejně jako levné hotely s vyšším standardem.⁸³

Již od roku 1935 bylo zřejmé, že bylo dosaženo hranice v možnostech ubytování na KdF zájezdech, zejména v sezóně. Proto se nacisté rozhodli postavit vlastní hotely, mořské lázně a lodě, které měly přepravovat rekreanty do cílových destinací. Téměř všechny plány byly zmařeny kvůli vypuknutí války.⁸⁴

Jediná stavba, která se uskutečnila, bylo přímořské letovisko na Rujáně. Šlo o masivní stavební projekt. V létě roku 1935 oznámilo tiskové oddělení KdF plán na vybudování pěti přímořských letovisek. První lázně měly být postaveny na Rujáně, další v Kolberg/Pommern, ve východním Prusku a na Timmendorfer Strand. Kapacita lázní měla být 20 000 hostů střídajících se po deseti dnech, s rozšířením sezóny na šest až osm měsíců. Ročně se tedy mělo v lázních vystřídat 1,5 až 2 miliony turistů. Náklady na ubytování činily jen dvě říšské marky na den. V této částce byly zahrnuty veškeré dodatečné náklady, jako například lázeňská taxa, plážové židle, plavky, ručník nebo lehátko. Rekreační komplex pro 20 000 lidí byl v roce 1936 do té doby neznámou stavbou tak obrovského měřítko. Oblast, ve které vyrostl komplex Prora, byla do poloviny třicátých let nedotčenou přírodní rezervací. Místo zvané Prora neexistuje, název patřil zalesněnému hřebeni, který se táhl souběžně s pobřežím. Právě zde začala v roce 1936 jedna z největších staveb Třetí říše. Krajina byla změněna ve prospěch ambiciózní propagandy, projektu nacistů, stavby mořského letoviska Rujána, které hrálo důležitou roli v sebeprezentaci nacionálního socialismu. Model lázní na Rujáně vzbudil na Světové výstavě v Paříži roku 1937 velkou pozornost a získal cenu Grand Prix. Stavba vznikala v době obdivu k funkcionalismu.⁸⁵

Na projektu pracoval od jara roku 1935 kolínský architekt Clemens Klotz. Ve dvacátých letech rozvinul Klotz svůj vlastní architektonický styl s prvky moderny (zakulacené budovy, ploché střechy, kulatá okna, dlouhé pásy oken) v kombinaci s místními stylovými prvky. V roce 1933 byl Klotz pravděpodobně díky osobním vztahům

⁸³ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 214, ISBN 80-7203-604-1.

⁸⁴ BROROWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

⁸⁵ Tamtéž.

s Robertem Leyem jmenován mezi říšské architekty a pověřen ke zřízení školících budov NSDAP a DAF.⁸⁶

Na stranickém kongresu NSDAP v září 1935 byl představen první model mořských lázní Rujána navržený Klotzem. Počátkem roku 1936 bylo vyzváno jedenáct architektů k výběrovému řízení. Mezi nimi byl i Clemens Klotz, který předložil přepracovaný návrh z roku 1935. Přestože byla soutěž rozhodnuta ve prospěch Klotze až v srpnu, k položení základního kamene došlo už v květnu roku 1936. Klotz byl od začátku favoritem a soutěž vypsána jenom „pro pořádek“.⁸⁷ Lázně se začaly budovat jižně od města Sassnitz. Stavba byla velmi nákladná.⁸⁸

Sedmikilometrová pláž lemovaná zařízeními pro volný čas měla nabízet různé možnosti k odpočinku a rozptýlení. Součástí projektu bylo kino, kuželník, biliárové stoly a knihovna.⁸⁹ K soutěžnímu zadání patřilo ubytování 20 000 turistů, 2 000 zaměstnanců, vybudování nezbytného technického zázemí, sportovního a zábavního zařízení a centrální haly, která měla pojmut 20 000 lidí. Všechny pokoje měly být orientovány směrem k moři.⁹⁰

Celý návrh měl být na přání Hitlera inspirován architektem Erichem zu Putlitz z Hamburгу. Klasicistní hala měla svou velikostí odpovídat Hitlerovým představám o slavnostně monumentálních stavbách, jejichž velkolepost měla tato hala ztělesňovat.⁹¹

Komplex mělo tvořit osm budov, každá o délce 500 metrů. Budovy byly po čtyřech propojeny, tvořily tak dvě části po dvou kilometrech. Z každé části ještě vystupovala boční křídla směrem na pevninu. Z ptáčích perspektivy připomíná celý komplex hřeben.⁹²

Uprostřed se nachází velké prostranství, kde měla stát slavnostní hala, správní budovy, kino, divadlo a 85 metrů vysoká věž s výškovou kavárnou, k tomu byla vyčleněna

⁸⁶ BROSIOWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 214, ISBN 80-7203-604-1.

⁸⁹ Tamtéž, s. 214.

⁹⁰ BROSIOWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

⁹¹ Tamtéž.

⁹² BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

rozloha asi 400 tisíc metrů čtverečních. U moře byla postavena dvě mola, kam měly připlouvat výletní lodě. Součástí komplexu byly také společenské budovy. Slavnostní hala i společenské domy měly sloužit k setkávání hostů a šíření fašistické ideologie formou propagandy. Počítalo se také s vlivem monumentální stavby na mysl lidí, kteří si zde měli připadat malí a nicotní.⁹³

O provoz lázní se mělo starat 2 000 zaměstnanců, kteří měli být ubytováni v budovách postavených v lese. „Komplex měl mít infrastrukturu celého města - nemocnici, vodárnu, elektrárnu, školu, hospodářství i nádraží.“⁹⁴

Pro období Třetí říše je v architektuře charakteristický neoklasicismus. Tomuto stylu ale Prora neodpovídá. Budovy jsou jednoduché a je zvláštní, že stavební postup nezahrnoval vnitřní nosné zdi. Přesto je komplex velice odolný, dodnes zde najdeme ruiny budovy, která měla být po válce zničena. Pokus o vyhození do povětří byl neúspěšný.⁹⁵

Pokoje byly malé, 5 krát 2,5 metru, pro dvě osoby. Zařízeny byly všechny stejně. Vybavení tvořily dvě ocelové postele, sedací souprava, skříň a umyvadlo. Sprchy a záchody měly být společné pro všechny hosty. Ze všech pokojů bylo vidět na moře, to byl také jeden z Hitlerových požadavků. Přestože šlo o moderní stavbu, jejíž koncept byl dokonce ohodnocen cenou architektury, strohé zařízení neodpovídalo ani tehdejším nárokům. Protikladem jsou hotely v městečkách Binz a Sassnitz postavené v lehkém stylu z dob císaře Viléma II.⁹⁶

V květnu 1936 byl položen základní kámen. O dva roky později byla dokončena hrubá stavba. Skoro všechnu práci odvedli dělníci, pomáhal jim jediný jeřáb. Na stavbě pracovalo devět firem. Úkoly byly rozděleny tak, aby budovy rostly po celé délce stejně rychle. Osm firem stavělo domy a jedna přístávací mola.⁹⁷

V roce 1939, na počátku války, byla stavba přerušena. V té době již existovalo pár vzorových pokojů. Během války stavba pozvolna pokračovala, z donucení na ní

⁹³ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online].[cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

pracovali Poláci a Rusové. Celý komplex ale dokončen nebyl. Prora se nikdy mořskými lázněmi nestala.⁹⁸

Do začátku války nebyly postaveny bazény, solária, obchody ani nemocnice. Během války se Prora využívala jako výcvikové středisko pro ozbrojené složky. Později sloužila jako nouzová ubytovna pro lidi, kteří ztratili domovy při bombardování. Nakonec jako lazaret.⁹⁹

Po válce se stala útočištěm ruské, a poté východoněmecké armády. V této době začalo chátrání budov. Obrovská rozloha komplexu dodnes vylučuje jeho celkové využití. V jednom z bloků se dnes nachází muzeum, kde se návštěvníci mohou dozvědět informace o historii objektu. Před lety tady „fungoval největší hostel v Německu.“¹⁰⁰

V současné době je osud lázeňského střediska nejasný. Na jedné straně stojí ti, kdo by masivní komplex nejraději srovnali se zemí, na druhé straně památkáři a historikové, kteří bojují o jeho zachování. V době NDR měla být šestipatrová budova vyhozena do povětří, ale marně. Kovová konstrukce výbuch přestála, o čemž dodnes svědčí ruiny budov a zbytky stropů. Od roku 1992 je stavba chráněnou památkou. Největší starosti dělá obří komplex státním úřadům. „Rády by to měly pryč. Ale mám pocit, že ani nevědí jak na to," říká Uwe Schwartz z muzea Prory, které nyní sídlí v jedné z částí objektu.¹⁰¹ V roce 2000 koupili dva bloky investoři z Hamburku a Kolína za cenu asi šest milionů eur. Komplex měl být přeměněn v prázdninové byty a pláž uzavřena. Plánovaným úpravám (modernizaci) ale stály v cestě místní stavební vyhlášky. Šlo například o rekonstrukci fasády a přidělení balkónů. Podle některých historiků jde o jedno z nejdůležitějších děl architektury nacistické doby, a tak je komplex pod ochranou památkové péče. Proti přestavbě vystoupila lidová iniciativa ze sousedního přímořského města Binz, obávala se totiž případné konkurence. Vyhláška tedy změněna nebyla a plány na přestavbu včetně kupní smlouvy ztroskotaly.¹⁰² V roce 2004 prodal německý stát za 600 tisíc eur polorozpadlý šestý blok anonymnímu kupci, který pro něj zatím

⁹⁸ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

⁹⁹ Novinky.cz: *Nacistické přímořské lázně budou nakonec skutečně sloužit rekreaci*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/187385-nacisticke-primorske-lazne-budou-nakonec-skutecne-slouzit-rekreaci.html>

¹⁰⁰ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

žádné využití nenašel. V roce 2006 byl prodán také blok první a druhý, jež koupil jistý obchodník s nemovitostmi za 455 tisíc eur. O dva roky později prodal první blok rakouské stavební firmě, která ho roku 2012 dala vydražit.¹⁰³ V roce 2009 se psalo o tom, že pátý blok rujánského komplexu má být přebudován na ubytovnu pro mládež a už v létě 2011 sem měli přijet první hosté.¹⁰⁴ Plán se uskutečnil a v roce 2011 zde skutečně byla otevřena ubytovna pro mládež nabízející 96 pokojů se 400 lůžky. V roce 2012 vydražil neznámý berlínský investor první blok za 2,75 milionů eur.¹⁰⁵

Zatím žádný investor nedokázal splnit požadavky jak státu, tak památkářů. Prora tak stále bez využití chátrá. Na straně památkářů stojí i vědci. Profesor politiky z Hamburku Peter Reichel tak mluví o jednom z nejdůležitějších zachovalých děl architektury nacistické doby a varuje před rychlými změnami, které by měly komplex vylepšit. Je pravděpodobné, že by turisté Proru stejně nevyhledávali. Stavba je obrovská a dnešní lidé dávají přednost menším hotelům, kde spolu s nimi nejsou ubytovány další tisíce lidí. Tento názor sdílejí i velké cestovní kanceláře. Navíc je tu historie budovy, která jí na přitažlivosti nepřidává.¹⁰⁶

¹⁰³ ČTK: *Nacistický rekreační komplex na Rujáně koupil tajemný investor*. [online].[cit. 2012-02-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/nacisticky-rekreacni-komplex-na-rujane-koupil-tajemny-investor_230073.html

¹⁰⁴ ČTK: *Nacistický kolos z betonu začne sloužit k rekreaci*. [online].[cit. 2012-02-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/cestovani/turisticke-zajimavosti/nacisticky-kolos-z-betonu-zacne-slouzit-k-rekreaci_152573.html

¹⁰⁵ ČTK: *Nacistický rekreační komplex na Rujáně koupil tajemný investor*. [online].[cit. 2012-02-16]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/nacisticky-rekreacni-komplex-na-rujane-koupil-tajemny-investor_230073.html

¹⁰⁶ BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online].[cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

3. REKREACE V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

3.1 Německá okupace

Protektorát Čechy a Morava vznikl po vyhlášení slovenské nezávislosti. „Dopoledne 14. března dorazila z Prahy od českého prezidenta dr. Emila Háchy očekávaná žádost o audienci u Hitlera.“¹⁰⁷ Prezident Hácha se účastnil jednání v Berlíně, kde byl pod nátlakem donucen souhlasit s přičleněním Čech a Moravy ke Třetí říši. Dne 15. března obsadila německá armáda zbytek republiky. Autor Berlínského deníku, W. L. Shirer, si poznamenal: „Německá vojska obsadila v dnešním větrném jarním dni Čechy a Moravu a Hitler v levném teatrálním gestu vyhlásil z pražských Hradčan nad Vltavou jejich anexi k Třetí říši.“¹⁰⁸ Byla zrušena armáda a protektorát se stal hospodářským a zemědělským dodavatelem Říše. Státní prezident neměl skoro žádné pravomoci a vláda se nesměla scházet. Na území Protektorátu Čechy a Morava působila jak česká, tak říšská policie. Česká civilní správa byla podřízena německým orgánům. Vznikl systém jediného politického hnutí – Národní souručenství, které nahradilo politické strany v době okupace. Odborové a kulturní organizace byly sjednoceny.¹⁰⁹ Po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava se české země staly součástí Třetí říše. Počet německého obyvatelstva na našem území se rapidně zvýšil v důsledku příchodu armády a okupačních úředníků. Němci byli organizováni stejně jako v Říši. V Protektorátu Čechy a Morava bylo založeno několik německých spolků a organizací, které byly součástí podobně zaměřených spolků a organizací ve Třetí říši.¹¹⁰

Na území protektorátu byla zřízena funkce říšského protektora, jímž se stal Konstantin von Neurath. Skutečnou moc však měl státní sekretář Karl Hermann Frank. Neurath se snažil o bezproblémové vztahy mezi Němci a protektorátním obyvatelstvem, což bylo Berlínem chápáno jako slabost. V té době také vznikaly organizace podřízené Národnímu souručenství, které měly podporovat pohodu a klid mezi dělníky a pracující

¹⁰⁷ KERSHAW, I.: *Hitler 1936 – 1945*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, s. 173, ISBN 80-7203-634-3.

¹⁰⁸ SHIRER W. L.: *Berlínský deník*, 1. vyd. Chomutov, L. Marek, 2007, s. 116, ISBN 978-80-87127-03-2.

¹⁰⁹ VILGUS, P.: *Pestrý týden, 2. listopadu 1926 – 28. dubna 1945: vznik, existence a zánik nejlepšího ilustrovaného týdeníku první a druhé Československé republiky a období Protektorátu Čechy a Morava*, 1. vyd. Praha, Opava: Petr Vilgus, 2001, s. 14, ISBN 80-238-7874-3.

¹¹⁰ Národní archiv České republiky: *ČOT 1928 – 1948*. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:2:::

inteligencí.¹¹¹ Jednou z těchto organizací byla Radost ze života (RZŽ), jejímž cílem bylo zvyšování produktivity práce a upevňování pracovního kolektivu mezi dělníky. Jednalo se o obdobu německé zájmové organizace Radostí k síle (Kraft durch Freude), která řídila volný čas německých pracujících.¹¹²

Na konci září roku 1941 se stal zastupujícím říšským protektorem R. Heydrich, který schvaloval Frankovo pojetí vlády. To spočívalo v poněmčení původního protektorátního obyvatelstva, jeho odsunutí nebo zlikvidování. Heydrich inicioval vznik některých organizací, např. Kuratoria pro výchovu mládeže.¹¹³ „Jmenování Heydricha zastupujícím říšským protektorem nejen obnovilo, ale zabsolutizovalo jednotnost řízení německé okupační politiky v protektorátu.“¹¹⁴ V květnu 1942 byl na zastupujícího říšského protektora spáchán atentát a začalo období msty nacistů za jeho vraždu.¹¹⁵

3.2 Sociální politika říšského protektora

Dne 23. 3. 1939 začaly náborové akce českých dělníků na práci ve Třetí říši. Do poloviny dubna 1939 pracovalo v Německu 30 000 dělníků. Počet nezaměstnaných se tak znatelně snížil.¹¹⁶ Čeští a moravští konstruktéři měli pracovat v saských zbrojovkách. „Ostravský rodák Alfréd Křemenský“ nabídku náborářů odmítl. Poté, co mu přátelé posílali pohledy z výletů a zájezdů k Baltskému moři pořádaných německou organizací Kraft durch Freude, litoval, že práci odmítl. Kromě nových zážitků přišel také o slušný výdělek a o možnost zadarmo procestovat celé Německo. Později svůj postoj

¹¹¹ VILGUS, P.: *Pestrý týden, 2. listopadu 1926 – 28. dubna 1945: vznik, existence a zánik nejlepšího ilustrovaného týdeníku první a druhé Československé republiky a období Protektorátu Čechy a Morava*, 1. vyd. Praha, Opava: Petr Vilgus, 2001, s. 14, ISBN 80-238-7874-3.

¹¹² MOTÝL, I.: *Nenápadný půvab protektorátu*. [online]. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2006061069>

¹¹³ VILGUS, P.: *Pestrý týden, 2. listopadu 1926 – 28. dubna 1945: vznik, existence a zánik nejlepšího ilustrovaného týdeníku první a druhé Československé republiky a období Protektorátu Čechy a Morava*, 1. vyd. Praha, Opava: Petr Vilgus, 2001, s. 14-15, ISBN 80-238-7874-3.

¹¹⁴ KÁRNÝ, M., MILOTOVÁ, J.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*, 1. vyd. Praha, Tisková, ediční a propagační služba, 1991, s. 23, ISBN 80-7065-064-8.

¹¹⁵ VILGUS, P.: *Pestrý týden, 2. listopadu 1926 – 28. dubna 1945: vznik, existence a zánik nejlepšího ilustrovaného týdeníku první a druhé Československé republiky a období Protektorátu Čechy a Morava*, 1. vyd. Praha, Opava: Petr Vilgus, 2001, s. 15, ISBN 80-238-7874-3.

¹¹⁶ BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*, 2. vyd. Praha, Prostor, 2000, s. 184, ISBN 80-7260-028-1.

přehodnotil. V době, kdy Německo bombardovali, už by tam pracovat nechtěl.¹¹⁷ Mnozí dělníci viděli v připojení Čech a Moravy k Říši naději na lepší budoucnost. Proto alespoň ze začátku nedocházelo z jejich strany k odporu, a ke stávkám pouze zřídka. Součástí sociální politiky bylo zvyšování mezd, zejména těch dělníků, kteří pracovali ve zbrojním průmyslu. Naopak dělníci pracující v textilním a lesním průmyslu si stěžovali na nízké mzdy. Spolu se zvyšováním mezd však docházelo i ke zvyšování cen. Zavedena byla také podpora v nezaměstnanosti, která zajistila německým okupantům přízeň dělnictva. Sociální situace se však nezlepšila a nedostavil se ani očekávaný účinek německé strany na postoj dělníků, kteří sice dostávali vyšší mzdy, ale ceny rostly ještě rychleji. Přesto byl dělník s německou sociální politikou relativně spokojen.¹¹⁸

Německá sociální politika narazila ve chvíli, kdy Češi, kteří si od ní slibovali zlepšení své životní situace, zjistili, že si za svůj výdělek mohou koupit jen omezené množství zboží, kterého byl z důvodu špatného zásobování nedostatek. Příliš velký úspěch nemělo ani zavedení státní péče o nemocné nezaměstnané a jejich rodiny nebo vylepšení starobního a jiného pojištění. Od února 1941 podléhali všichni Češi ve věku mezi 18 a 50 lety povinné pracovní službě.¹¹⁹ V Německu byla pracovní povinnost zavedena už v roce 1935.¹²⁰

Velký význam v Heydrichově sociální politice měly české odbory. Národní odborová ústředna zaměstnanecká (NOÚZ) vznikla v době druhé republiky. Konflikt mezi přípravným výborem NOÚZ a Národním souručenstvím z léta 1939 se vyřešil v červnu 1939, kdy se NOÚZ podřídila vedení NS. Ze strachu, že bude odborové ústředí rozpuštěno, začala NOÚZ spolupracovat s Německou pracovní frontou (DAF) a v únoru 1941 vznikl tzv. „orgán říšského protektora pro kontakt s českými odbory“¹²¹, který

¹¹⁷ MOTÝL, I.: *Nenápadný půvab protektorátu*. [online]. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2006061069>

¹¹⁸ BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*, 2. vyd. Praha, Prostor, 2000, s. 184-189, ISBN 80-7260-028-1.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 184-189.

¹²⁰ SOUKUPOVÁ, M., KOVÁŘ, M.: *Role státu v německém hospodářství 20. století (I)*, 1. vyd. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009 – 2011, s. 91, ISBN 978-80-7308-323-6.

¹²¹ BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*, 2. vyd. Praha, Prostor, 2000, s. 272, ISBN 80-7260-028-1.

vedl funkcionář DAF W. Köster. Odborové skupiny se už podle něj neměly starat o politiku, ale jen „o blaho dělníků, o mzdy, sociální zajištění a rekreaci“¹²².

Ke konci října 1941 zvýšil Heydrich dělníkům přiděl tuku, nechal rozdat statisíce párů pracovních bot a z luxusních hotelů nechal udělat „dělnická rekreační střediska“. Přilepšoval však jen dělníkům pracujícím ve zbrojním průmyslu, což na ty ostatní působilo velmi špatně. 1. května 1942 přesunul Heydrich svátek práce na sobotu. Dělníci tím získali dva volné dny za sebou a ti z nich, kdo pracovali ve zbrojním průmyslu, dostali od Heydricha bezplatnou dovolenou v ozdravovnách.¹²³

Počátkem roku 1942 byla založena organizace Radost a práce pod vedením odborů. Zdarma rozdávala českým dělníkům vstupenky do divadel, kin a na fotbalové zápasy, v továrnách pořádala divadelní představení, varieté apod. Účast byla veliká. V roce 1942 dostaly tisíce dělníků ze zbrojovek možnost strávit zdarma dovolenou v rekreačních střediscích.¹²⁴

3.3 Národní souručenství a Radost ze života

Národní souručenství vzniklo v době německé okupace. Jeho organizace, program ani náplň činnosti nebyly jednotné. Organizace Národního souručenství byla podobná organizaci Národní jednoty, která NS předcházela.¹²⁵

Dne 21. 3. 1939 rozpustil prezident Hácha poslaneckou sněmovnu i senát a jmenoval Výbor Národního souručenství (VNS). Do čela byl jmenován Adolf Hrubý.¹²⁶

Výbor Národního souručenství zavedl vzájemné oslovení „bratře“ (ženám byl vstup do NS zakázán) a pozdrav „Vlasti zdar!“. Ústředním orgánem se staly Národní listy, jimž byl podřízen veškerý český tisk. Každý člen musel ve svém prvním prohlášení prokázat árijský původ a vyloučit „zednářské“ styky.¹²⁷

¹²² BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*, 2. vyd. Praha, Prostor, 2000, s. 272, ISBN 80-7260-028-1.

¹²³ Tamtéž, s. 272.

¹²⁴ Tamtéž, s. 275.

¹²⁵ NA ČR: *Národní souručenství 1939 - 1945*. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:22:::

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

Na Moravě byl dne 29. 3. 1939 ustanoven Český národní výbor pro Velké Brno. Později šlo o Zemský sekretariát pro Moravu a po roce 1941 se změnil v Kancelář náměstka vedoucího NS. Fašistické skupiny vyzývaly prostřednictvím oběžníků a letáků příslušníky Národní obce fašistické, Akce národní obrody, Vlajky a Národní strany práce, aby vytvořili místní „Národní výbory“ ve jménu „Českého národního výboru“, v jehož čele stál R. Gajda a jenž vznikl 15. března 1939. Gajda tyto výzvy nakonec odvolal a prohlásil, že jediným mluvčím národa je NS i pro fašisty. Činnost Českého národního výboru byla dne 19. března zakázána.¹²⁸

V době, kdy probíhal nábor členstva NS, zahájil činnost Úřad říšského protektora. Beranova vláda padla a předsedou protektorátem schválené nové vlády se stal A. Eliáš.¹²⁹

V rámci Národního souručenství vznikly další organizace, které se měly po vzoru německého fašismu věnovat sociální demagogii. V květnu 1939 vznikl prozatímní výbor Radosti ze života a 1. ledna 1940 byl schválen jím vypracovaný zvláštní organizační řád. RZŽ měla stejně jako německá KdF organizovat volný čas obyvatel. Náplní její činnosti byla kromě jiných aktivit organizovaná rekreace.¹³⁰

Radost ze života tvořily čtyři odbory:

- 1) Česká rodina – podporovala zakládání nových rodin a zabývala se otázkami bydlení, populace a finančního zabezpečení rodin.
- 2) Radost z práce – měla na starosti pracující lid, její součástí byl odbor „Zdraví a osvěta zaměstnanců“, který se staral o hřiště, putovní knihovny, sociální zařízení apod.
- 3) Zdravý národ – organizoval ozdravné pobyty a rekreační tábory a zakládal zahrádkářské kolonie v Praze.
- 4) Volná chvíle – pečovala o volný čas pracujících.¹³¹

¹²⁸ NA ČR: *Národní souručenství 1939 - 1945*. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:22:::

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Tamtéž.

Od března 1940 mohly být na základě rozhodnutí E. Háchy členy Národního souručenství i ženy. Hlavním úkolem NS byla převýchova „českého myšlení ve smyslu německého národního socialismu a Říšské myšlenky“.¹³²

3.4 Organizovaná rekreace

3.4.1 Rekreční činnost RZŽ

Rekreční činnost RZŽ začala improvizovaně koncem června 1939 za přispění nemocenských pojišťoven a Národního souručenství. V té době nebyla RZŽ organizační složkou. Tou se stala až 1. ledna 1940, kdy ji výbor NS ustavil jako VI. skupinu. Tímto dnem začalo hospodaření RZŽ.¹³³ Nemocenské pojišťovny posílaly od roku 1939 na vlastní náklady a na návrh RZŽ mladé dělníky a soukromé zaměstnance do ozdravoven a rekreačních táborů na dvoutýdenní zdravotní dovolené. Díky této akci zažily desetitisíce mladých mužů a žen „krásnou dovolenou, vrátili se do práce osvěžení a jejich výkonnost stoupla“.¹³⁴ Zvláště bylo zdůrazňováno, že akce působila velmi dobře na veřejnost, která viděla, že péče o pracující mládež je na takové výši jako nikdy dříve.¹³⁵ V roce 1939 se rekreace zúčastnilo 7 910 mužů a žen.¹³⁶

Úkolem RZŽ byla „péče o tělesné a duševní osvěžení všech vrstev národa“. Pod RZŽ spadala akce „Zdravá mládež – zdravý národ“, jejímž účelem bylo vysílání mladých mužů a žen ve stáří od 14 do 21 let do ozdravoven a rekreačních táborů.¹³⁷ Typický byl čtrnáctidenní pobyt v rekreačním táboře, který stál 280 korun na osobu. Pro tyto účely měla RZŽ k dispozici 80 000 korun a ubytování na Jarově a v táborech RZŽ.¹³⁸ Akce se týkala především 325 000 mladých dělníků a soukromých sociálně pojištěných

¹³² NA ČR: *Národní souručenství 1939 - 1945*. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:22:::

¹³³ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 11. 6. 1940 Praha, K žádosti o poskytnutí subvence na rekreační péči o mládež.

¹³⁴ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 5. 3. 1941 Praha, Korespondence s Ministerstvem sociální a zdravotní správy.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 17. 5. 1940 Praha, Korespondence se Zemským výborem.

¹³⁷ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1940 Praha, Informace o rekreační činnosti RZŽ v roce 1940.

¹³⁸ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 17. 6. 1940 Praha, Rozpočet na rekreační akci RZŽ.

zaměstnanců, z nichž podle lékařských odborníků nejméně 20%, tj. 65 000 mužů a žen, naléhavě potřebovalo ozdravovací péči. V tomto počtu nebyli zahrnuti chudí studenti ani děti živnostníků a obchodníků zaměstnané v závodech svých rodičů, pokud nebyly sociálně pojištěny. V roce 1940 poslala RZŽ do ozdravoven a táborů 462 chlapců a děvčat nákladem cca 126.554,60 K. Výlohy byly uhrazeny z vlastních prostředků, darů různých podniků a subvencí zemského výboru poskytnutých v částce 10 000 K. Kvůli nedostatku finančních prostředků nebylo možné vyhovět všem žadatelům. Vzhledem k jejich vysokému počtu a z důvodu, že šlo o dospívající mládež, která byla „budoucností národa“, rozhodla se RZŽ rekreační činnost rozšířit. Chudí žadatelé z uvedených vrstev, jejichž pobyt v ozdravovnách a táborech byl lékařsky doporučen, byli posláni na čtrnáctidenní zdravotní dovolenou v době od června do konce září (1941). Kapacita táborů RZŽ byla 8 000 osob, kterým bylo poskytnuto ubytování, jídlo pětkrát denně a lékařská a pedagogická péče. Průměrný náklad pro rok 1941 na osobu činil 30 K za den.¹³⁹ RZŽ měla k dispozici také dětské ozdravovny v Hamrech (pro 40 dětí na srpen 1940), Běstvinu (pro 80 dětí na srpen) a ozdravovnu spolku „Zdravá generace“ (přibližně pro 200 dětí). Denní sazba činila 20 korun. Celkový náklad pro 300 dětí na dobu čtyř týdnů byl 168 000 korun.¹⁴⁰

V roce 1940 pořádaly některé organizace Národního souručenství a Mládeže Národního souručenství vlastní rekreační tábory. Sdružení Mládež Národního souručenství (MNS) organizovalo různé volnočasové aktivity, mezi nimi i četné zájezdy do rekreačních středisek nebo na jiná významná místa. Pro dívky byl uspořádán rekreační tábor v Davli. Podobný tábor se konal v Cheznovicích u Rokycan, kde byli po ideové stránce instruováni pracovníci MNS.¹⁴¹ Podobné akce byly později zakázány. Bylo nutné, aby rekreační činnost prováděná v rámci NS byla soustředěna v jedné instituci. Za tím účelem vznikla RZŽ. Jakékoliv ozdravovny nebo tábory, které patřily politickým organizacím, byly zakázány.¹⁴²

¹³⁹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1940 Praha, Informace o rekreační činnosti RZŽ v roce 1940.

¹⁴⁰ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 17. 6. 1940 Praha, Rozpočet na rekreační akci RZŽ.

¹⁴¹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 113, sign. 150, Mládež Národního souručenství.

¹⁴² NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1941 Praha, Rekreační mládeže v roce 1941.

Tiskovým orgánem RZŽ byl obrázkový týdeník Pestrý týden, který se v každém čísle věnoval i činnosti MNS. Ta byla propagována jak tiskem, tak na schůzích. Konaly se vzájemné zájezdy jednotlivých krajů. Kraj Jihlava organizoval návštěvy jednotlivých okresů, hlavně z propagačních důvodů. Propagační akcí byl také zájezd stočlenné družiny oblečené v krojích, která přijela do Prahy z Uherskohradištského kraje.¹⁴³

V roce 1941 neprováděly nemocenské pojišťovny rekreační činnost v takovém rozsahu jako v roce 1939 a 1940. Omezily se jen na léčebnou péči. RZŽ se proto rozhodla nahradit toto omezení nemocenských pojišťoven samostatnou činností a vyzvala podniky, aby posílaly své zaměstnance do jejích táborů a ozdravoven. Slibovala, že se zaměstnanci vrátí do práce odpočatí a zvýšeným pracovním výkonem nahradí výlohy spojené s pobytem v ozdravovnách.¹⁴⁴ V roce 1941 byla rekreace RZŽ proti dřívějším letům prováděna v omezeném rozsahu a řídila se následujícími zásadami. Za první, finanční prostředky si RZŽ opatřovala žádostmi u firem a jednotlivců o poskytnutí příspěvků, ze kterých pak byly placeny pobyty pracující mládeže v ozdravovnách. Za druhé, RZŽ požádala velké podniky, aby na vlastní náklady poslaly své zaměstnance ve věku od 14 do 21 let na dovolenou. Řada firem se akce ochotně zúčastnila. Za třetí, pro rekreaci byla využita ozdravovna Jarov pro chlapce, tábor v Cheznovicích u Plzně pro děvčata (patřil Svazu dělnických divadel v Plzni, RZŽ s ním spolupracovala od r. 1939), pak bylo nutné opatřit jeden tábor na Moravě a s ozdravovnou v Kudlovské dolině probíhala jednání (1941). Za čtvrté, v případě potřeby mohla RZŽ získat v Čechách ještě dva další rekreační tábory, bez jakýchkoliv závazků. Za páté, samostatnou akcí byla „studentská kolonie RZŽ“, kde za vedení profesorů měli středoškolští studenti možnost doplnit své znalosti, případně se připravovat na referát. V roce 1940 se kolonie pořádala ve Studentském domově v Táboře, za vedení profesora Plichty a pěti dalších profesorů. Zúčastnilo se 84 chlapců a děvčat a finanční zisk byl 9 783 K.¹⁴⁵

¹⁴³ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1941 Praha, Rekreace mládeže v roce 1941.

¹⁴⁴ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1941 Praha, „Zdravá mládež – zdravý národ“.

¹⁴⁵ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 1941, Rekreace RZŽ v roce 1941.

Organizované výlety a zájezdy řídil společenský referent, který se v lázeňských a zimních střediscích staral o společenskou zábavu. Spolu s kulturním a propagačním referentem také podnikal poznávací zájezdy do měst a na venkov.¹⁴⁶

Na účastníky rekreačních pobytů organizovaných Radostí ze života se vztahovalo pojištění proti následkům tělesných úrazů. Pro ty, kdo trávili dovolenou v soukromí nebo u příbuzných, pojištění neplatilo.¹⁴⁷

3.4.2 Zásady akce RZŽ

- 1) Akce se týkala pouze mládeže, která nebyla zahrnuta do akce nemocenských pojištěn.
- 2) Pobyt v ozdravovnách byl zásadně čtrnáctidenní.
- 3) Učni, jejichž rodiče měli příjem menší než 1 000 korun měsíčně, dovolenou neplatili.
- 4) Pro ty, jejichž rodiče měli vyšší příjem než 1 000 korun, ale ne více než 2 000 K, byla stanovena dvojí denní sazba, a sice 12 a 16 K, kterou žadatelé zaplatili sami. Zbytek sazby, který činil průměrně 10 K denně, byl za ně uhrazen.
- 5) Mladí zaměstnanci ve věku do 21 let, kteří měli vlastní měsíční příjem do 1 000 K, dostávali zdravotní dovolenou za stejných podmínek, jak je uvedeno v odst. č. 4.
- 6) Rodiče učňů s příjmem vyšším než 2 000 K měsíčně, nebo rodiče jiných dětí ve věku od 14 do 21 let, dále výdělečně činné mladé osoby do 21 let s měsíčním příjmem vyšším než 1 000 K, měli možnost strávit dovolenou v táboře RZŽ za plnou sazbu. Délka této dovolené nebyla nijak omezena.¹⁴⁸

Protože šlo o celostátní akci, neměla být posuzována jen z hlediska zdravotního, ale přihlíželo se také k národním, politickým a mravním aspektům. Akce RZŽ sloužily k jejímu zpopularizování v řadách široké veřejnosti. Nejlepšími propagátory RZŽ, a tím i celého Národního souručenství, byly tisíce mladých mužů a žen, které se poprvé v životě zúčastnily čtrnáctidenní dovolené. Hesla byla nahrazena skutky a v lidech byl

¹⁴⁶ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 113, sign. 150, Co dělá společenský referent?

¹⁴⁷ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 122, sign. 183, Pojištění účastníků rekreační akce RZŽ.

¹⁴⁸ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, Rekreační akce nemocenských pojištěn pro mládež.

vyvolán pocit, že je pečováno o jejich lepší budoucnost.¹⁴⁹ Zemská prázdninová péče v Praze upozorňovala, že v prázdninových zařízeních musí být dodržován jen zdravotně-výchovný program, každá jiná náplň byla nepřípustná.¹⁵⁰

3.4.3 Český svaz pro spolupráci s Němci (ČSSN)

Český svaz pro spolupráci s Němci byl autonomní spolek na území Protektorátu Čechy a Morava, jehož činnost se vztahovala na celou oblast protektorátu i na příslušníky českého národa, kteří byli za hranicemi protektorátu. Sídlo spolku bylo v Praze.¹⁵¹

Účelem spolku bylo pracovat podle pravidel, které výnosem stanovil „Vůdce“ a kancléř Německé říše dne 16. března 1939, podle stanov ČSSN, k vytvoření přátelských vztahů mezi Němci a Čechy a k položení pevných základů pro důvěryhodný, otevřený a čestný vztah mezi oběma národy.¹⁵²

Jedním z prostředků k dosažení cílů spolku byla podpora a pěstování turistického a cestovního ruchu mezi oběma územími z toho důvodu, aby se příslušníci obou národů vzájemně poznávali a „budovali“ mezi sebou přátelské vztahy. Za tím účelem vznikaly prázdninové osady, které sloužily k výměně mládeže od osmi do čtrnácti let, aby se seznámila s jazykem, osvětou, tělovýchovou a sportem druhého národa.¹⁵³

Členem spolku se mohl stát každý člověk české národnosti, jehož státní příslušnost byla na území Protektorátu Čechy a Morava. Musel však úředními doklady prokázat, že je árijského původu. O přijetí či zamítnutí přihlášky rozhodovalo ústřední předsednictvo spolku. Jedací řeč spolku byla česká, ale pokud to bylo nutné, užíval se i jazyk německý.¹⁵⁴

V zápise ze schůze předsedů okrskových skupin ČSSN ve Velké Praze, konané 23. 4. 1942 v 18 hodin v kanceláři pověřence, stálo, že jde o první takovou schůzi, a Adolf Hitler je zde hned v úvodu označen slovy „náš vůdce“. Vysvětleno je to tím, že Čechy a Morava jsou součástí Velkoněmecké říše, které tento muž vládne. A. Hitler je vyličen jako reorganizátor Nové Evropy a jako někdo, kdo má být duchovním vůdcem lidu. Za

¹⁴⁹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, Rekreační akce nemocenských pojišťoven pro mládež.

¹⁵⁰ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 14. 6. 1940 Praha, Oběžník.

¹⁵¹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 114, sign. 158, 1939 – 1943, Stanovy ČSSN.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

to, že usměrnil německý národ „železnou kázní“, byl obdivován, a jeho vůdcovský princip měl sloužit jako vzor pro veškeré dění v Protektorátu Čechy a Morava.¹⁵⁵

3.4.4 Denní program zotavoven a rekreačních táborů

Tabulka 1: Denní program zotavoven a rekreačních táborů pro pracující mládež ve věku od 14 do 18 let

Hodina	Aktivita
7:00	Budíček
7:15	Ranní cvičení, mytí
7:45	Ranní nástup, určení denního zaměstnání
8:00	Snídaně
8:30	Úklid
9:00	Zdravotnické výklady, rozhlasový poslech
10:00	Přesnídávka
10:20	Atletika, hry
11:10	Plavání
12:00	Oběd
13:00	Polední klid, slunění
15:00	Společenské a odborové výklady (koupání)
16:00	Svačina
16:20	Zaměstnání v kroužcích podle zájmů
18:30	Příprava besídek
19:00	Večerní nástup, večere
20:00	Zpěv, rozhovory, besídky
21:00	Večerka
Při nepříznivém počasí:	
7:30	Budíček, ranní cvičení odpadne (není-li možné hromadné cvičení pod střechou)

¹⁵⁵ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 114, sign. 158, 1939 – 1943, Český Svaz pro spolupráci s Němci.

10:20 – 12:00	Společenské hry
16:20 - 18:30	Vzdělávací kroužky, podle možnosti vycházky

Zdroj: NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, Denní program zotavoven a rekreačních táborů.

3.5 Rekreační tábory

3.5.1 Jarov

Roku 1940 pronajali manželé Otakar a Hermína Havlovi Výboru Národního souručenství, akci Radost ze života, lesní tábor a pension Gymnasion na Jarově, skládající se z budov, lesních parcel katastru obce Lhota a na nich zřízených tři hřišť na volejbal, jednoho na basketbal a jednoho tenisového kurtu, louky ke cvičení, vodních nádrží se sprchou a studny s pitnou vodou. V ústřední chatě se nacházelo dvanáct pokojů, společenská místnost, dvě šatny s umývárnou, kuchyň s příslušenstvím a byt vedoucího. Součástí tábora bylo šest samostatně stojících dvoulůžkových chatek. Nájemné bylo stanoveno na 15 000 K ročně.¹⁵⁶

Letní tábor na Jarově byl určen k hromadné rekreaci RZŽ. Majitel Otakar Havel v dopise určeném RZŽ uvedl, že tábor může být využit k pravidelným rekreačním zájezdům pražských zaměstnanců, úředníků a dělníků. Na podzim, v zimě i na jaře zde bylo možné uspořádat nedělní vycházky a v létě tábor. Provoz byl celoroční.¹⁵⁷

Tábor se nacházel na náhorní plošině skloněné k jihozápadu nad strání údolí Vltavy a byl vzdálen 15 minut od železniční stanice Jarov.¹⁵⁸ Uprostřed tábora se rozprostírala louka, která byla obklopena ze tří stran lesem, čtvrtá strana patřila ústřední chatě. V táboře byla k dispozici hřiště na volejbal, tenis a basketbal, běžecká dráha i menší chaty pro účastníky tábora. Jarov měl vlastní pitnou i užitkovou vodu, která byla určena

¹⁵⁶ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 01/1940 Praha, Nájemní smlouva.

¹⁵⁷ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 9. 11. 1939 Praha, Korespondence s RZŽ.

¹⁵⁸ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 19. 12. 1939 Praha, Informace o prohlídce tábora.

k hospodaření v táboře a ke sprchování. Pitná voda se získávala z 18 m hluboké studny. Za jistou nevýhodu tábora byla považována skutečnost, že neměl vlastní bazén. Rekreaanti se tak museli spokojit s koupáním v nedaleké Vltavě. Tábor byl určen pro 60 návštěvníků.¹⁵⁹

V seznamu inventárních součástí a sportovních potřeb, zapůjčených manželům Otakarovi a Hermíně Havlovým pro rekreační tábor na Jarově u Prahy, ke dni 17. 12. 1941, byl kromě jiného uveden zarámovaný obraz „Vůdce“ Adolfa Hitlera, státního prezidenta Emila Háchy a říšská a protektorátní vlajka.¹⁶⁰

Řád tábora RZŽ na Jarově

Před vstupem do tábora se musel každý uchazeč podrobit lékařské prohlídce, při níž byla stanovena individuální péče a trvání pobytu.

Každý účastník tábora i nedělní návštěvník se musel řídit jednotným táborovým řádem a časovým rozvrhem. Vedoucí měl plnou zodpovědnost za průběh rekreace, kázeň, morální i fyzický stav táborníků a jeho vedení se musel každý bezpodmínečně podřídit.

Denní program začínal budíčkem v 7 hod., holdem národní vlajce a ranní půlhodinkou. Snídaně v 8 hod., přesnídávka v 10 hod., oběd ve 12 hod., svačina v 16 hod. a večere v 19 hod. Po dopolední přesnídávce následovala čtvrt hodina proslovů a výkladu nebo debaty. Po odpolední svačině probíhal kurz němčiny a tělovědy. Bez svolení vedoucího nesměl nikdo opustit tábor a účast na jednotlivých bodech denního programu byla povinná. O průběhu činnosti se vedl deník. Účastníci spolupracovali s vedoucím, který rozděloval funkce zapisovatele, měřičů, vedoucích družstev, hospodářů a služby.

Účastníci museli udržovat čistotu a pořádek jak v chatách, tak ve společných táborových místnostech a prostranstvích včetně příslušenství.

Denní program byl vyplněn sportovními a společenskými hrami, plaváním, cvičením a závody, opalováním, masážemi a sprchováním. Po obědě následovala povinná hodinka klidu, vyplněná společenskými hrami, čtením nebo spánkem. V případě porušení řádu,

¹⁵⁹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 29. 12. 1939 Praha, Zpráva o prohlídce Gymnasionu na Jarově.

¹⁶⁰ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 20. 12. 1941 Praha, Seznam inventárních součástí a sportovních potřeb.

kázně nebo jiných obvyklých společenských způsobů dostal provinilec nejprve důtku, pak výstrahu a při třetím provinění byl vyloučen.

Po večeři opět přišly na řadu společenské hry, tanec, vyprávění, čtení a zpěv s hudbou. Táborové ohně se konaly pravidelně každou sobotu a byli na ně zváni i hosté. Denní program končil ve 21 hod., kdy musel jít každý účastník do svého pokoje. Ve 22 hod. musela být zhasnuta světla, dodrženo naprosté ticho a ulehnutí na lůžko.

Účastníci tábora byli rozděleni do čtyř skupin po dvanácti členech a dva byli cvičitelé nebo služba.¹⁶¹

Ideové směrnice tábora RZŽ na Jarově

Účelem tábora bylo poskytnout potřebným lidem ozdravení a osvěžení, pomocí dobré výživy, zdravého prostředí, tělesné posílení dechovými a zdravotními cviky a hrami, duševní posílení pěstováním idey „bratrské soudržnosti, družnosti a veselé mysli“. Toho mělo být dosahováno pravidelnou životosprávou, sportovními i společenskými aktivitami a vzděláváním se v kurzech němčiny, vlastivědy, přírodovědy a zdravovědy, na hodinách zpěvu a hudby.

Účastníci si měli z tábora odnášet „radostný pocit bratrského souručenství“. Proto byla požadována naprostá kázeň a loajalita. Individualitu bylo možné projevit jen při atletických závodech a v debatách.

Po ukončení ročního období dostal každý účastník památník, kde byly písemně i fotograficky zachyceny hlavní události tábora. To se dělo za účelem podchycení zájmu o ideje RZŽ u každého účastníka. Mnozí z nich se do tábora rádi vraceli.¹⁶²

3.5.2 Věšín

Nejlepší tábor na území Protektorátu Čechy a Morava se nacházel ve Věšíně u Plzně. Na přání Svazu pojišťoven byla sjednána dohoda, že tábor bude ve dvou čtrnáctidenních turnusech vyhrazen pro mladé německé pojištěnce. Z Ústředního svazu pojišťoven později přišlo sdělení, že tábor ve Věšíně má být k dispozici jen německým pojištěncům

¹⁶¹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, Řád tábora RZŽ na Jarově.

¹⁶² NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, Ideové směrnice tábora RZŽ na Jarově.

a mládeži z německých tělovýchovných spolků. Mělo se tak dít na úkor českých pojištěnců. Majitelem tábora byl přitom Čech.¹⁶³

Vlastníkem ozdravovny ve Věšíně u Plzně byl Karel Blažek. Nejbližší železniční stanice, Rožmitál pod Třemšínem, se nacházela ve vzdálenosti 7 km od tábora.¹⁶⁴ Ze stanice se turisté mohli nechat odvézt kočárem za režijní poplatek 75 K. Do částky se nezapočítával 10% příplatek kočímu. Do osady vedla soukromá cesta, po které mohly jet také autobusy. Středisko se nacházelo v rožmitálském kraji uprostřed podbrdských lesů.¹⁶⁵

Pro pobyt turistů bylo ve Věšíně zřízeno 34 chat, každá o rozměrech 5 x 4 m. Každá chata tvořila samostatný domek, jehož střecha byla kryta eternitem. Spodní část chaty tvořila zděná podezdívka, stěny byly dvojité dřevěné. Do každé chaty vedly dveře a okno. Zařízení chaty umožňovalo pobyt dvou až čtyř dospělých osob. V každé chatě byla zřízena čtyři lůžka opatřená matracemi, prostěradly, péřovým polštářem a prošívanou dekou s kapnou. V každé chatě byl stůl, čtyři židle, lehátko, skříň s věšáky na obleky se zvláštním oddělením na prádlo, umyvadlo s odpadem vody a zrcadlo. Součástí každé chaty byla krytá veranda. Kromě chat byla turistům k dispozici restaurace, sportovní hřiště a velký bazén. Činnost kuchyně nesla dopady řízeného hospodářství v zemi. Její možnosti byly značně omezené, a proto se každý den podávala pro celou osadu jednotná strava bez možnosti výběru. V době vyplňování dotazníku pro RZŽ se zavádělo elektrické osvětlení a koupelny se sprchami. Součástí vybavení tábora byly společenské hry, knihovna nikoliv. Během roku byla ozdravovna v provozu od 15. května do 30. září.¹⁶⁶

Denní penze činila na osobu 37,50 K za den a skládala se ze snídaně, obědu, odpolední svačiny a večeře. Pro děti do 14 let platila sazba 30 K. Ubytování v chatách se počítalo zvlášť podle následujících sazeb. Jeden týden v chatě stál 180 K za osobu, dva týdny

¹⁶³ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, Rekreační akce nemocenských pojišťoven pro mládež.

¹⁶⁴ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 177, 15. 4. 1941 Věšín, Dotazník RZŽ odbor „Zdravý národ“ správám ozdravoven a letních táborů.

¹⁶⁵ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 19. 6. 1941, Věšín pod Třemšínem.

¹⁶⁶ Tamtéž.

280 K, tři týdny 380 K, čtyři týdny 500 K, pět týdnů 600 K, šest týdnů 700 K atd. K uvedeným cenám se připočítávala 10% personální přírážka.¹⁶⁷

Kromě chat mohli být osadníci ubytováni v tzv. turistické chatě, kde se nacházelo deset lůžek v každém pokoji. V tomto případě činila denní penze 42,50 K na osobu za den včetně ubytování.¹⁶⁸

Nedaleko střediska se nacházel vrch Třemšín, Padrt'ské rybníky a o něco dále vrch Praha. Přímo v osadě byl zřízen velký bazén. Další možností koupání byl rybník třicet minut vzdálený od osady, tzv. Kotelák. K Padrt'ským rybníkům se šlo asi hodinu a čtvrt. V blízkosti obce Věšín se nacházel další rybník, tzv. Obžera.¹⁶⁹

3.5.3 Hamr nad Nežárkou

Středoškolská prázdninová kolonie RZŽ Hamr u Veselí nad Lužnicí byla určena pro žáky a žáčky středních škol. Provozovatelem zařízení byla okresní péče o mládež v Českých Budějovicích. Účastníky prázdninové kolonie byli chlapci a dívky z Čech a Moravy.¹⁷⁰

Zdravotnická osada byla pořádána v době od 7. července do 3. srpna a od 4. srpna do 31. srpna. Najednou se zde rekreovalo padesát studentů a studentek ve věku od 11 do 18 let. Účelem zdravotnické osady bylo poskytnout mládeži potřebné ozdravení a doplnění jejího školního vzdělání. Z toho důvodu byli žadatelé vybíráni za spolupráce lékařů a osadu vedl profesor Vyšší dívčí školy, Josef Plichta, a další středoškolští profesoři.¹⁷¹

Zdravotnickou osadu tvořila zděná budova se dvěma velkými ložnicemi a deseti pokoji. Bylo zde potřebné sportovní zařízení pro cvičení i míčové hry a lehkou atletiku. Ve zdravotnické výbavě osady byla opatření pro první pomoc, izolační místnost, lékárnička, zásobování vodou ze studny a splachovací záchody.¹⁷²

¹⁶⁷ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 19. 6. 1941, Věšín pod Třemšínem.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 1941, Hamr nad Nežárkou – Zpráva o zahájení prázdninového zařízení.

¹⁷¹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 10. 6. 1941 Praha, Korespondence mezi Okresní péčí o mládež a Okresním úřadem v Třeboni.

¹⁷² Tamtéž.

Denní program účastníků zdravotnické osady:

v 7 hodin budíček, ranní půlhodina cvičení, v 8 hodin snídaně, od 9 do 12 hodin opakování školního učiva, přičemž v 10 hodin byla přesnídávka. Od 12 do 14 hodin oběd a polední odpočinek. Od 14 do 19 hodin tělocvičné a míčové hry, lehká atletika, koupání a vycházky do okolí. V 16 hodin se podávala svačina. V 19:30 večeře. Ve 21 hodin noční klid.¹⁷³

Ozdravovací zařízení v Hamru nad Nežárkou bylo nepolitické, plnilo účel pouze zdravotní, sociální a kulturní.¹⁷⁴

3.5.4 Kudlovská dolina

Majitelem ozdravovny Kudlovská dolina ve Chřibech bylo Družstvo Rozsypalovy lesní osady a ozdravovny mládeže v Kudlovské dolině se sídlem v Kroměříži. Středisko bylo určeno pro mládež ve věku od 14 do 20 let. Nejbližší železniční stanice se nacházela v Kroměříži, odkud se jezdilo autobusem na Kostelany, a pak se šlo půl hodiny pěšky. Vzdálenost od stanice k ozdravovně byla 14 km.¹⁷⁵

Středisko tvořily čtyři zděné budovy a 29 dřevěných srubů. V budovách se nacházelo osm ložnic s deseti palandami a dvě ložnice s 24 postelemi. V dřevěných srubech bylo k dispozici 62 míst. Celková kapacita byla 246 míst. Každý účastník měl lůžko opatřené ložním prádlem. Jídlna (restaurace) byla rezervovaná pouze pro mládež, vybavená moderním sporákem a dvěma kotly. Pitná voda se čerpala ze tří studen s jednou pumpou. Umývárny byly vybaveny dvěma vanami a čtyřmi sprchami. Dále se využíval lázeňský domek s párou, bazén, dvě venkovní sprchy a dvě společná umyvadla v pavilonu. Budovy byly osvětlovány petrolejovými svítilny a vytápěny kamny, která se nacházela ve všech místnostech. Ve zděných budovách byly zřízeny tři čtyřdílné záchody a dva čtyřdílné byly umístěny venku.¹⁷⁶

Ozdravovna byla v provozu od května do konce září. Denní sazba za osobu na den včetně stravování pětkrát denně a použití všech zařízení tábora činila 28 K. V sazbě byl zahrnutý pedagogický dozor, lékař, kontrola a ošetření, koupání a hry. Účastník

¹⁷³ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 10. 6. 1941 Praha, Korespondence mezi Okresní péčí o mládež a Okresním úřadem v Třeboni.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 6. 5. 1941 Kroměříž, Dotazník RZŽ.

¹⁷⁶ Tamtéž.

rekreace si s sebou musel vzít jen obvyklou osobní výbavu. Lékařský dozor zajišťoval MUDr. V. Dvorský a dozor pedagogický profesor Alois Beňa a dalších dvanáct učitelů a učitelek. Hospodaření ozdravovny měl na starosti V. Makovský. Ke sportování bylo využíváno jedno písčité volejbalové hřiště, ostatní hřiště byla travnatá. Mezi sportovní potřeby patřily čtyři velké míče, dvacet malých, vybavení na ping-pong atd. Uvnitř osady se nacházel bazén o velikosti 10 x 25 m. Ve středisku byla zařízení knihovna o 150 svazcích. Široký výběr měli rekreanti také pokud šlo o společenské hry, mohli si zahrát šachy, halmu, damu, loutkové divadlo, nebo se podívat na film či divadlo v přírodě.¹⁷⁷

3.5.5 Cheznovice u Mýta

Majitelem rekreačního střediska v Cheznovicích u Mýta byl Svaz dělnických divadel v Plzni, jehož sídlo se nacházelo v ulici Révová č. p. 20, Plzeň 10. Ozdravovna byla určena hlavně pro děvčata, jinak podle potřeby a ujednání. Věk nebyl rozhodující. Cesta ze stanice Mýto u Rokycan, na trati Plzeň – Praha, do tábora v Cheznovicích trvala asi dvacet minut.¹⁷⁸

K ubytování rekreatantů byly využívány dvě dřevěné budovy s dvojími stěnami, v nichž se nacházely tři ložnice, pro 17, 28 a 6 osob, železná lůžka včetně ložního prádla, slamník a prostěradla. Samostatná jídelna byla zařízení pro 100 osob a s kuchyní ji spojovalo výdejní okénko. K získávání pitné vody sloužila vlastní studna. Umývárna se nacházela mimo vlastní budovu a byla opatřena umývacími žlaby a umyvadly. Přívod vody hadicí čerpadlem od studny. Za příznivého počasí bylo běžné mytí se v rybníce. Rekreanti využívali čtyři záchody, žumpové, oddělené pro muže a ženy. Osvětlení bylo petrolejové, jídelnu, kancelář a izolační místnost vytápěla kamna.¹⁷⁹

Ozdravovna fungovala od června do první poloviny září. Denní sazba byla stanovena na 25 Kč za osobu na den s výhradou pozdějšího závazného ujednání. Sazba zahrnovala stravu, ubytování, plat personálu, správní výlohy, palivo, osvětlení, údržbu budov, časopisy, knihy, exkurze a výlety. Účastník měl mít s sebou výstroj potřebnou pro pobyt v lese a u vody, přikrývku a boty (40 přikrývek bylo pro nejnutnější případy k dispozici

¹⁷⁷ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 6. 5. 1941 Kroměříž, Dotazník RZŽ.

¹⁷⁸ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 25. 3. 1941 Plzeň, Dotazník RZŽ.

¹⁷⁹ Tamtéž.

v táboře). Lékařský dozor zajišťoval obvodní lékař z Mýta, MUDr. J. Bunda. Pedagogický dozor vykonávala M. Plasová se dvěma vedoucími skupin tábora. Hospodářské vedení měl na starosti správce V. Koudela a kuchyňský personál. Součástí ozdravovny bylo jedno hřiště na házenou a volejbal a volné prostranství u rybníka a v lese. Sportovní potřeby na házenou a volejbal byly k zapůjčení přímo v táboře. Ve vzdálenosti 100 m od tábora se nacházel rybník o rozloze 52 ha s čistou vodou. Kromě obecní knihovny v Cheznovicích mohli návštěvníci využít knihovnu ozdravovny, v níž bylo na 100 svazků. K dispozici byly také různé společenské hry, např. dáma, šachy nebo stolní tenis.¹⁸⁰

3.5.6 Tábor

Rok 1940. Kolonie RZŽ v Táboře byla určena mládeži ve věku od 11 do 18 let. Konala se v Masarykově tábořském domově učňovském a studentském. Očekávaná účast byla dvakrát padesát osob. Účelem podniku byla rekreace a opakování školního učiva z minulého roku. Jednalo se o podnik zcela nepochitický, určený ke zlepšení zdraví a vzdělání mládeže. Denní program byl sestavován podle potřeby a počasí. Střídala se cvičení sportovní a vzdělávací. Účastníci byli ubytováni v 15 ložnicích po jedné až čtyřech osobách. K dispozici bylo hřiště na volejbal a házenou a potřeby pro lehkou atletiku.¹⁸¹

Rok 1941. Majitelem ozdravovny byl Studentský a učňovský domov Tábor. Mezi návštěvníky měly přednost dívky, ve věku od 14 do 21 let. Středisko bylo vzdáleno přibližně deset minut od železniční stanice Tábor. K ubytování sloužily tři budovy. Pokoje byly vybaveny šatníky a kovovými lůžky. Stravování se odehrávalo v jídelně pro 35 osob. Pitná voda byla k dispozici přímo v domě. Osvětlení bylo elektrické, budovy vytápěné kamny. Ozdravovna byla v provozu v červenci a srpnu. Sazba na osobu za den činila 25 K a zahrnovala ubytování, stravu a pedagogický dozor. S sebou si účastníci museli přivést ložní prádlo, polštář a přikrývku. Na konci města u koupaliště se nacházelo hřiště na volejbal. Ve volném čase mohli rekreanti hrát ping-pong, šachy

¹⁸⁰ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 25. 3. 1941 Plzeň, Dotazník RZŽ.

¹⁸¹ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 07/1940 Praha, Korespondence RZŽ s Okresním úřadem v Táboře.

nebo si číst. Středisko disponovalo vlastní knihovnou, v níž bylo umístěno na 2 000 svazků.¹⁸²

3.5.7 Tábor v Měsíčním údolí

Tábor se nacházel nedaleko Vlašimi, mezi říčkou Blanicí a lesem. Do roku 1939 šlo o rezervaci vlašimských skautů. Po okupaci Čech a Moravy se stala v rámci RZŽ školou táborových vůdců. Prvním obřadem dne bylo vztyčení vlajky. Jídlo se podávalo pětkrát denně a program byl rozdělen do pracovních i oddechových aktivit, aby byl splněn jak výchovný, tak rekreační úkol. Tábor byl čtrnáctidenní. Mladí učedníci, dělníci, úředníci a jiní zaměstnanci byli ubytováni ve stanech a chatách.¹⁸³

¹⁸² NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 27. 3. 1941 Tábor, Dotazník RZŽ.

¹⁸³ NA ČR, *Národní souručenství 1939 - 1945*, kart. 121, sign. 178, 15. 9. 1939 Vlašim, Hlasy od Blaníka – List Národního souručenství.

4. ČESKOSLOVENSKÁ OBEC TURISTICKÁ

4.1 Turistické organizace v českých zemích

Česká turistika byla soustředěna ve třech celostátních a dvou místních organizacích. Byly to:

- 1) Pohorská jednota “Radhošť” (PJR) ve Frenštátě pod Radhoštěm, založená v roce 1884 jako první česká turistická organizace; její hlavní organizační síť byla rozložena na Moravě, zejména v oblasti Beskyd.
- 2) Klub českých turistů (KČT) se sídlem v Praze, založený v roce 1888; v roce 1939 se s ním sloučil bývalý Svaz dělnických turistů. Klub českých turistů byl početně nejsilnější turistickou organizací a svoji síť měl po celé oblasti českých zemí.
- 3) Česká obec turistická (ČOT) se sídlem v Praze, založená v roce 1925 sdružovala převážně členy z řad dělnictva a soukromých zaměstnanců. Jádrem její organizační sítě bylo v České zemi.
- 4) Turistická jednota “Moravský Kras” byla turistickým spolkem bez odborů a svoji působnost omezovala jen na oblast Moravského krasu.
- 5) Turistický klub “Čeřínek” vznikl v Jihlavě v době, kdy docházelo k silnému poněmčování. Působil v okolí Jihlavy a Pelhřimova. Jeho ráz byl převážně vlastivědný a národní. Po válce se rozhodl pro sloučení s Klubem československých turistů a lyžařů.¹⁸⁴

Po okupaci Čech a Moravy byla Československá obec turistická přejmenována na Českou obec turistickou a Klub československých turistů na Klub českých turistů.

Stejně tak byl dne 16. března 1939 přejmenován časopis ČOT “Československý turista” na “Český turista” a pro oblast západních Čech od té doby vycházel periodický časopis “Turista na českém západě”. Na ideovou stránku časopisu dohlížela dozorcí rada.¹⁸⁵

¹⁸⁴ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 39, 1945, Organizační složení turistiky v českých zemích.

¹⁸⁵ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 5, i. č. 106, 23. 3. 1939, Korespondence s úřady, podniky aj. o vlastním tisku ČOT.

Mezi turistickými organizacemi ČOT a Pohorskou jednotou “Radhošť” fungovala přátelská spolupráce, dokonce pořádaly společné akce. V roce 1939 se spolu s ostatními organizacemi dohadovaly o vytvoření společného akčního výboru. Další události tuto spolupráci na nějakou dobu přerušily. V dopise mezi ČOT a PJR z dubna 1944 stálo, že německá okupace nepřeje většímu rozvoji turistiky a že k prohloubení činnosti turistických organizací v Čechách a na Moravě dojde až po skončení války.¹⁸⁶ PJR, KČT a ČOT po válce vytvořily Národní výbor české turistiky, ustavený dne 14. 5. 1945. Tento výbor měl za úkol sdružovat všechny české turisty a vytvořit jednotnou organizaci.¹⁸⁷

4.2 Československá obec turistická před okupací

Československá obec turistická (ČOT) vznikla jako druhá největší turistická organizace v Československu dne 25. 11. 1925 v Plzni.¹⁸⁸

ČOT sama sebe označovala jako lidové turistické hnutí, které si vzalo za úkol zpřístupnit turistiku všem vrstvám obyvatelstva. Byla členem Ústředního tělovýchovného svazu československé strany národně socialistické, mezi jehož první reprezentanty patřil až do svého zvolení prezidentem i Dr. Edvard Beneš.¹⁸⁹

V letech 1933 až 1935 výrazně klesl počet členů ČOT, přestože v této době získala pro své členy různé výhody, jako například slevy na dráze, pořádání levných výletů nebo postavení rekreační chaty v Hrobech. Úbytek členů zavinila zejména velká hospodářská krize.¹⁹⁰

Období mezi roky 1936 a 1938 bylo pro Československou obec turistickou příznivé. Roku 1935 se začala věnovat různým sportovním disciplínám, například cyklistice, lyžařství a sánkařství. Nejoblíbenější byly lyžařské kurzy pořádané na Plzeňsku, odkud

¹⁸⁶ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 33, 3. 4. 1944, Korespondence mezi ČOT a PJR.

¹⁸⁷ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 39, 1945, Organizační složení turistiky v českých zemích.

¹⁸⁸ NA ČR: ČOT 1928 – 1948. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

¹⁸⁹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 40, 27. 7. 1945, Korespondence s velvyslanectvím SSSR.

¹⁹⁰ NA ČR: ČOT 1928 – 1948. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

se jezdilo lyžovat na Šumavu. Oblíbené byly také výlety, na které se chodilo buď pěšky, nebo jezdilo autem. Zájezdy byly levné, a tudíž i dostupné všem sociálním vrstvám. Postupem času začala ČOT budovat rekreační tábory. Do roku 1938 postavila čtyři.¹⁹¹

Odbor ČOT Vršovice postavil rekreační tábor na vlastním pozemku na Hradištku u Štěchovic, odbor v Českých Budějovicích vybudoval rekreační tábor v jižních Čechách na Pořešíně u Kaplice a odbor v Hrobech postavil turistickou chatu na Husově výšině.¹⁹² Rekreační tábor na Hradištku u Štěchovic byl zabrán vojenskou správou SS a při jejím ústupu zcela zničen. Budovu převzalo vojenské velitelství československé armády a sloužila jako společenské středisko.¹⁹³ Na území Čech a Moravy se také nacházely tábory pro zotavení mládeže z Říše i jiných oblastí, které byly ohroženy válkou. Za tímto účelem obsadili Němci všechna lepší rekreační místa.¹⁹⁴ Při likvidaci odboru ČOT v Hrobech převzala Česká obec turistická jeho turistickou chatu. Tato chata byla v říjnu 1938 zabrána organizací Hitlerjugend bez jakékoliv náhrady.¹⁹⁵

V roce 1937 byly schváleny nové stanovy ČOT na Ministerstvu vnitra. Jím byla ustavena valná hromada (sjezd), která ČOT spravovala a také volila ústřední výbor, jenž se skládal ze starosty a tří místostarostů. Všichni voleni na tříleté funkční období. Do organizační struktury dále patřil devítičlenný výbor a „tři dozorcí účtů“. Technické práce měl na starosti ústřední vůdcovský sbor, poradní orgán výboru. Kromě technické činnosti pracoval na přípravě výletů a vydávání příruček. Výbor rozhodoval o návrzích, které mu předkládali členové různých komisí. Každá komise měla jinou náplň práce.¹⁹⁶ Ústřední výbor také volil čestné starosty. Do roku 1935 jím byl T. G. Masaryk, následoval Edvard Beneš (1935 – 1938) a posléze Petr Zenkl.¹⁹⁷

Československá obec turistická pokládala turistiku za tělovýchovné hnutí, sloužící tělesné a duševní rekreaci pracujícího lidu, prohlubující zájem o poznávání vlasti ve všech projevech jejího života a striktně oddělovala turistiku od turistického ruchu. Na

¹⁹¹ NA ČR: ČOT 1928 – 1948. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

¹⁹² NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 4, i. č. 83, Korespondence o udělení subvencí ČOT 1938 – 1947.

¹⁹³ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 1, i. č. 4, 11. 7. 1945, Korespondence s Ministerstvem národní obrany.

¹⁹⁴ NA ČR: ČOT 1928-1948. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:2:::

¹⁹⁵ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 5, i. č. 120, Zpráva o činnosti ústředí ČOT v roce 1944.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž.

základě tohoto stanoviska se ČOT vyslovila jak pro spolupráci s tělovýchovnými organizacemi, tak pro zařazení turistiky jako základní a všeobecné tělovýchovné disciplíny do zájmové sféry Ministerstva školství a osvěty.¹⁹⁸ „ČOT vznikla jako hnutí dělnických turistů, sdružující pracující lid z továren, dílen, obchodů a kanceláří.“¹⁹⁹

4.3 Československá obec turistická v době okupace

4.3.1 ČOT v letech 1938 - 1939

V době, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, jednala ČOT se zástupci Klubu československých turistů a jiných turistických spolků o jejich sloučení a vytvoření jedné turistické organizace. Výsledkem jednání bylo založení Rady československé turistiky a sjednocování mělo dále pokračovat. K tomu však v důsledku mnohých rozporů nedošlo.²⁰⁰ V roce 1938 se všechny turistické organizace principiálně dohodly na federativním uspořádání.

Dne 16. března 1939 byl oficiálně vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a opět se začalo mluvit o sjednocení turistických organizací, už ale ne ve svobodné zemi. Československá obec turistická byla přejmenována na Českou obec turistickou. Iniciátorem sjednocovacích snah byla složka fašistického Národního souručenství, Radost ze života, kterou podporovala protektorátní vláda a někteří členové Klubu českých turistů (dříve Klub československých turistů).²⁰¹

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava došlo ke změně stanov ČOT, které byly přizpůsobené novým státoprávním poměrům. Výbory a valné hromady byly v době okupace vyřazeny z rozhodování.²⁰² Na základě vládního nařízení č. 136/1940 o právním postavení „židů“ ve veřejném životě, paragraf 4 odstavec 3, bylo stanoveno, že „židé“ nesmí být členy spolků a jiných korporací kulturního života. Podle tohoto nařízení nesměli být „židé“ členy ani turistických spolků. Definice „žida“ byla

¹⁹⁸ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 39, 1945, Organizační složení turistiky v českých zemích.

¹⁹⁹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 40, 27. 7. 1945, Korespondence s velvyslanectvím SSSR.

²⁰⁰ NA ČR: ČOT 1928 – 1948. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 1, i. č. 8, 26. 10. 1939, Korespondence s Ministerstvem vnitra.

stanovena v nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21. června 1939.²⁰³

4.3.2 ČOT v letech 1940 – 1941

Na počátku roku 1940 bylo členstvo ČOT postaveno před závažné rozhodnutí. Pod nátlakem tehdejší organizace Radost ze života měla Česká obec turistická buď ukončit činnost, nebo se spojit s Klubem českých turistů a pokračovat s částečně omezenými možnostmi. Valná hromada ČOT, která se konala dne 8. února, se po rozsáhlém jednání rozhodla pro spojení s KČT. Klub českých turistů, Česká obec turistická a Svaz dělnických turistů ČSR se sloučily a vznikl Klub českých turistů Praha - Horní Nové Město. Vycházky a výlety odborů KČT Praha byly pořádány pro organizaci Radost ze života i členy Národního souručenství.²⁰⁴ Podle nadiktovaných podmínek byly likvidovány všechny odbory ČOT, až na odbor Plzeň, který sloučení neuznal. Členstvo pražských odborů bylo sloučeno do jednoho samostatného odboru KČT pod označením Praha – Horní Nové Město. Na uvedeném sjezdu byl zvolen ústřední výbor, který měl provést likvidaci ČOT. Odpor odboru Plzeň a pevné stanovisko menšiny členstva v Praze, které se nehodlalo podrobit nátlaku Radosti ze života, způsobily, že nový ústřední výbor nepokračoval v likvidaci hnutí a dokonce prohlásil usnesení únorového sjezdu za neúčinné. Za prvé proto, že bylo provedeno diktátem, a za druhé, o celém jednání nebyl veden řádný zápis, který by přesně formuloval práva a povinnosti spojujících se organizací. Také nešlo o spojení všech, ale jen dvou turistických organizací. Zatímco venkovské odbory ČOT, s výjimkou Plzně, byly likvidovány a v Praze byla značná část členstva převedena do samostatného odboru KČT, zbytek se pustil do nové „budovatelské“ práce. Na valné hromadě KČT v Praze, která se konala 28. 4. 1940, byla schválena dohoda mezi KČT a Radostí ze života o úzké spolupráci obou organizací.²⁰⁵ Hlavní město Praha přišlo s akcí „Každý Čech jednou v Praze“. Smyslem této akce bylo umožnit každému, i tomu nejchudšímu, navštívit alespoň

²⁰³ Arisace turistických organizací. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty „Radhošť“*. 1940, roč. 06, č. 7, s. 51, ISSN 1805-661X.

²⁰⁴ Pohled zpět a výhled vpřed. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty „Radhošť“*. 1940, roč. 06, č. 1, s. 1, ISSN 1805-661X.

²⁰⁵ Valná hromada KČT. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty „Radhošť“*. 1940, roč. 06, č. 5, s. 3, ISSN 1805-661X.

jednou v životě Prahu. Cesty do Prahy se děly za spolupráce Radosti ze života, která mohla díky svým výhodám návštěvy uskutečnit.²⁰⁶

Dne 7. září 1940 začala ČOT opět fungovat samostatně. Rozhodnutí přišlo na mimořádném valném sjezdu ČOT, který zrušil usnesení o její likvidaci, a byl zvolen ústřední výbor v čele se starostou prof. Ottou Burešem, ve kterém zasedali jak členové ČOT, tak členové KČT. Tento stav trval až do řádného valného sjezdu dne 24. 5. 1941, kdy z vedení ČOT odešli všichni členové KČT a vláda ČOT se vrátila do jejích rukou. Většina těch, kdo odešli, neodešla jako odpůrci, ale jako lidé „slabých povah“. Odcházeli kvůli spojení ČOT s Edvardem Benešem a také proto, že jejím čestným členem byl T. G. Masaryk. Odcházeli ze strachu, jaký dopad by mohlo mít jejich setrvání v organizaci na jejich zaměstnání a rodinu. Odchod těchto lidí z vedení ČOT ostatní přivítali. Nový ústřední výbor v čele s prof. Ottou Burešem se pustil do nové „budovatelské“ práce. Začínalo se znova od začátku.²⁰⁷

Dne 10. prosince 1940 pronesl Adolf Hitler řeč v montážní hale velkého berlínského zbrojního podniku k německým dělníkům. Mluvil o neotřesitelné bojové vůli a o víře ve vítězství. Češi, vojensky nezúčastnění, stáli uprostřed konfliktu, ve kterém nešlo jen o budoucnost německého národa, ale o budoucnost celé Evropy.²⁰⁸

Už v červnu 1941 zahájila ČOT po delší přestávce hojně navštěvované výlety pod vedením Kánského, který se také ujal vedení veřejné turistické poradny. Výlety se konaly podle předem připraveného plánu. Účastníci navštěvovali místa důležitá pro český národ. Ze stejného důvodu se konaly vycházky po stopách českých národních a politických buditelů (Palacký, Rieger). Jen tak se mohlo mluvit o tom, o čem se v té době už nesmělo psát. Na podzim roku 1941 po nemoci zemřel ústřední pokladník ČOT Karel Lustfeld. Ostatní pokračovali ve své práci. Společně s Ústřední školou dělnickou pořádala ČOT kurzy ruštiny a angličtiny, pokračovala v pořádání vycházek po Praze a získala jednoho z nejlepších znalců Prahy a její historie Jaromíra Soukupa. Šlo o tajemníka „Sdružení pro povznesení znalosti památek“. V té době se na Pražském hradě

²⁰⁶ Každý Čech jednou v Praze. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty „Radhošť“*. 1940, roč. 06, č. 2-3, s. 13, ISSN 1805-661X.

²⁰⁷ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²⁰⁸ Svět v přerodu. *Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty „Radhošť“*. 1940, roč. 06, č. 12, s. 73, ISSN 1805-661X.

usadil Reinhard Heydrich. Bylo vyhlášeno stanné právo a česká historie a kultura měly být zničeny. V té době vodila ČOT účastníky svých vycházek po staré Praze a Jaromír Soukup mluvil o její slávě, pádu a znovuvzkříšení. V zimě byl cyklus vycházek doplněn cyklem přednášek na námět "Pražáci, znáte svoji Prahu?" Obrovská účast na těchto vycházkách a přednáškách byla obrazem národního citění. Heydrich podnikl tažení proti české klasické, pokrokové a svobodné literatuře. ČOT se snažila spolu s nakladatelským družstvem "Mladé proudy" (později "Dílo") knihy včas zajistit a pod firmou "Knížní a literární poradny ČOT" šířila tuto literaturu mezi lidmi.²⁰⁹

4.3.3 ČOT v letech 1942 - 1943

V červnu 1942 byl popraven místostarosta ČOT Jaroslav Pužman. Vzpomínalo se na něj jako na člověka, který usiloval o oživení české národní písně, ve které lidé nacházeli útěchu ve chvílích plných beznaděje. ČOT získávala díky svému hrdému a sebevědomému postoji další členy. Ti, kdo odešli, vydávali v listopadu 1942 oběžník, ve kterém upozorňovali, že nemají nic společného s Českou obcí turistickou a že přednášky a vycházky pořádané tímto spolkem za výkladu a vedení tajemníka Soukupa nejsou v žádném vztahu ke KČT. Dále zdůrazňovali, že také oni pořádají pro své členy akce, takže není potřeba vyhledávat jiné. Veřejnost se postavila na stranu ČOT, což dokládala účastí na jejích akcích a nárůstem počtu nových členů. Dne 6. 12. 1942 se členové valného sjezdu ČOT sešli naposledy. Sjezd konstatoval, že ČOT je na cestě k novému rozmachu a bude dále pracovat pro český národ a lid. Starosta v prohlášení uvedl, že přestože mimořádné poměry nedovolují rozvoj turistiky ve všech jejích činnostech, po skončení války čeká českou turistiku velký rozmach. ČOT zaujme přední místo mezi turistickými organizacemi, protože byla založena a zůstává věrná svému poslání jako turistická organizace českého pracujícího lidu. Jemu a národu bude věrná i v „této těžké době“.²¹⁰

Zprávu o činnosti ČOT v roce 1943 přednesl jednatel této organizace, Jaroslav Kalina. Ze zprávy vyplývá, že počet členů ČOT v roce 1943 stoupal a tuto tendenci si zachoval i v následujících letech, takže roku 1945 měla již více členů, než počátkem roku 1940 před převodem části členstva do Klubu českých turistů. Ústředí ČOT uspořádalo řadu

²⁰⁹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²¹⁰ Tamtéž.

vycházek po Praze a nejbližším okolí, které měly velký počet účastníků. Zvláštní oblibě se těšily lyžařské a filatelistické semináře, stejně jako čtyři trilogie přednášek, které se uskutečnily ve zcela novém provedení.²¹¹ V lednu 1943 pořádala ČOT za vedení cvičitele Svazu lyžařů K. Blomana první lyžařský seminář, jehož součástí bylo promítání českého filmu. Úspěch semináře byl ohromný. Po jeho skončení následoval cyklus šesti večerů „Tvář Prahy a Podbrdská ve slově, poezii, hudbě, bájích, pověstech a obrazech“. Úspěch obou cyklů byl důkazem toho, že český lid chce slyšet o své vlasti, o jejích osobnostech a její minulosti, české básně a lidovou tvorbu. V říjnu 1943 pořádala ČOT první filatelistický seminář. Vysvětlení, proč ho pořádala právě turistická organizace, je jednoduché. V té době se už nesmělo mluvit o historii Československé republiky ani o jejích důležitých osobnostech a veřejnosti byly předkládány překroucené informace a lži. ČOT však ve své činnosti neustala a prostřednictvím známek vyprávěla o kráse vlasti, o jejích osudech a důležitých postavách, které byly na známkách vyobrazeny. Mluvílo se také o Československé republice a o jejích prezidentech. Tyto večery byly mezi lidmi velmi oblíbené.²¹² Při sekretariátu fungovala hojně vyhledávaná poradna turistická a filatelistická. K lyžařskému odboru při ústředí ČOT přibyl v roce 1943 filatelistický odbor a v roce 1944 se měl dle zprávy přidružit odbor filmařský a fotoamatérský. Většiny aktivit se účastnili nečlenové ČOT, kteří se z velké části později stali jejími členy. Ústřední aktivity tedy splnily nejen své finanční poslání, končily totiž značným ziskem, ale měly i velký význam agitační a náborový. Stejný ohlas měly i podniky pořádané v roce 1944.²¹³

V roce 1943 byly zlikvidovány následky roku 1940 (jednání s KČT) a ČOT „nastoupila úspěšně cestu ke svému novému rozmachu.“²¹⁴ Přes veškeré potíže, které němečtí okupanti České obci turistické působili, se ČOT podařilo mezi lety 1943 a 1945 dospět ke stavu, v jakém byla před začátkem války. V Praze se dokonce zvýšil počet členů na 5 000.²¹⁵

²¹¹ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 120, Zpráva o činnosti ČOT v roce 1943.

²¹² NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²¹³ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 120, Zpráva o činnosti ČOT v roce 1943.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ NA ČR: *ČOT 1928 – 1948*. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

4.3.4 ČOT v letech 1944 - 1945

Na začátku roku 1944 se opět konal lyžařský seminář. Filatelistický seminář byl rozšířen na školní mládež, která ve škole nesměla slyšet nic o Československé republice. Seminář byl zakončen písemnou soutěží. Po skončení zimních přednášek a seminářů přišly na řadu vycházky. První z nich byla pouť na Vyšehrad, významné místo české minulosti. V bájích o Vyšehradě si účastníci výletu připomínali i velkou postavu kněžny Libuše. Pevný postoj ČOT přivedl postupně zpět ty, kteří z ní v roce 1940 odešli. Vrátily se stovky jedinců. Někteří však zůstávali i nadále stranou.²¹⁶

Činnost České obce turistické v roce 1944 se zaměřovala na sedm hlavních aktivit:

1) Vycházky po Praze

Vycházky po Praze probíhaly v několika cyklech, jejichž názvy prozrazují náplň akcí: „Cestou českých králů na Pražský hrad; Pražské zahrady a renesanční letohrádky; Kamenná krása sousoší na Karlově mostě; Toulky po Hradčanech a Malé Straně; Památky staropražských cechů; Praha v dílech českých spisovatelů; Staropražská náměstí o událostech zašlých dob a Praha v dílech českých malířů a sochařů.“

2) Výlety do okolí Prahy

Následuje výčet několika vybraných cílových míst: Dražanské údolí, Krčský les, hrad Jenštejn, Prokopské údolí, zámek Zbraslav, Průhonice – zámek a botanická zahrada, Bílá hora, Podbaba – Šárecké údolí, zahrada a zámek v Troji, Čimický háj – Bohnice.

3) Rekreační výlety a dovolené

Heslem České obce turistické bylo „Poznej svoji vlast“. Nepořádala žádné zájezdy do zahraničí, její činnost se vztahovala pouze na území Čech a Moravy. Účastníci výletů navštívili například Karlštejn, Křivoklát, podívali se do Kutné Hory a do Českého ráje, viděli zámek Hluboká, Kokořínsko, Železné hory nebo Posázaví.

4) Rekreační pobyty

Kromě pravidelných nedělních návštěv rekreačního střediska Radotín zřídila

²¹⁶ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

ČOT za vedení rekreačního referenta F. Voršilky dvě rekreační střediska: v Suchdole nad Lužnicí a na Hluboké. Ve smluvních penzionech a soukromých bytech bylo umožněno několika stům účastníků strávit od června do září účelnou a levnou zotavovací dovolenou.

5) Poradní činnost

Poradna vlastivědná, rekreační, fotoamatérská a cyklistická byly poprvé otevřeny v roce 1944. Poradna turistická a filatelistická už v předchozích letech. Porady byly bezplatné pro všechny zájemce jako služba ČOT veřejnosti.

6) Činnost zájmových odborů ČOT

Patřil sem odbor cyklistický, filatelistický, odbor filmový a fotoamatérský, odbor lyžařský a odbor vlastivědný. V dubnu až srpnu 1944 byla uspořádána fotoamatérská soutěž o nejlepší snímky Prahy, hradů a jiných historicky památných míst v Čechách a na Moravě. Soutěž byla pro všeobecný zákaz soutěží přerušena a připravovaná výstava obrazů odložena.

7) Ostatní činnost

Mezi ostatní činnosti patřila činnost organizační (informační), značení cest, pojištění, prohloubení činnosti, propagační činnost, střídací akce a součinnost. V rámci propagační činnosti navázal tiskový referent ČOT styky s redakcemi všech denních listů, které ochotně tiskly zprávy o jejích aktivitách. V roce 1944 bylo přikročeno k organizaci střídací akce, která všem umožňovala, aby si drobnými vklady nastřádali prostředky pro bezplatné a účelné využití letní dovolené. V tomto roce byla také navázána spolupráce se všemi příbuznými organizacemi a ústředními svazy.²¹⁷

V létě 1944 už byl výsledek války jasný. Přicházeli skauti, kteří byli dříve rozpuštěni, a tvořili silné skupiny, jež kryla právě ČOT. V červnu 1944 se konala pouť do Lán, jejímž cílem byl hrob T. G. Masaryka. Na podzim 1944 pořádala ČOT cyklus vycházek po Praze na námět "Cestou českých králů na Pražský hrad". Účast byla obrovská. Manifestacemi se stávaly vycházky na námět "Praha v dílech českých spisovatelů".

²¹⁷ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 5, i. č. 120, Zpráva o činnosti ústředí ČOT v roce 1944.

Lidé přicházeli, aby slyšeli historii českého obrození podle děl Aloise Jiráska, „o probuzení pracujícího lidu v dílech Arbesových, o smutných kapitolách těžkých dob v dílech Wintrových, o bojích za českou Prahu v dílech Herrmannových, K. Světlé a J. Nerudy.“²¹⁸

V únoru 1945 byl na Pražském hradě zahájen cyklus vycházek na téma „Praha v českých bájích a pověstech“. Lidé se sešli na třetím hradním nádvoří. Mezi účastníky bylo hodně školáků. Posledním výletem v době okupace byla pouť k pomníku K. H. Máchy na Petříně. Po pouti se účastníci sešli v sálech na Nebozízku a poslouchali vyprávění o Máchovi a jeho oslavě svobody. Přišla zpráva, že dole v Praze se něco děje a že každý má zůstat ve svém bytě. Všichni tušili, o co jde. Do ulic vyjely první německé tanky a Praha se chystala k boji.²¹⁹

Členové ČOT se hromadně zúčastnili práce v podzemním hnutí. Například organizace „Bílá růže“, „Železo“ a jiné byly složeny převážně ze členů ČOT. V bojích o Prahu stálo její členstvo také mezi předními bojovníky o rozhlas a na barikádách.²²⁰ Od počátku roku 1945 byl sekretariát ČOT místem, kde se soustřeďovaly a odkud se dále šířily zprávy z podzemního hnutí. Konaly se důvěrné porady a přidělovaly se úkoly. Dne 4. 5. 1945 vydal starosta poslední pokyny a následujícího dne začala revoluce. Členové ústředního výboru i další členové odcházeli v čele se starostou ČOT a jeho náměstky bojovat na barikády. Ostatní pomáhali při zajištění domu na Václavském náměstí číslo 4 a zapojovali se do spojovací služby. Také oni plnili povinnosti, které jim byly uloženy. Všichni riskovali životy za rodící se svobodu. Do pamětní knihy ČOT přibýly nové stránky obsahující jména umučených a perzekuovaných členů ČOT.²²¹

4.4 ČOT po válce

ČOT vznikla jako dělnická organizace a tento ráz si uchovala jak v době okupace, tak po skončení války. V době okupace jí stála v cestě nepřízeň úřadů, které jí nepovolily

²¹⁸ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 1, i. č. 4, 11. 7. 1945, Korespondence s Ministerstvem národní obrany.

²²¹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

řádné ustavení ani jednoho odboru. I přes tyto překážky pracovali členové ČOT na udržování národní sebedůvěry a hrdosti, přes pokusy několika jedinců z jiných organizací upozornit na organizaci někdejší vládní činitele. ČOT si uchovala neposkvrněný štít i v dobách nejtěžší perzekuce českého národa a po válce přistoupila spolu s ostatními organizacemi ke sjednocení veškeré české turistiky. Vedení ČOT se obávalo, že by se několik neodpovědných osob mohlo pokusit tyto snahy překazit, resp. zakrýt jimi své zbabělé chování v době okupace.²²²

Počátkem června 1945 podnikla ČOT oficiální pouť zvláštním vlakem do Lidic a do Lán, kam se jela poklonit památce hrdinů národa a jeho prvního prezidenta. 1. září 1945 byl uspořádán hromadný zájezd do Aše za účelem zhlédnutí míst, kde roku 1915 přešel Edvard Beneš za první světové války hranice, aby v zahraničí organizoval první odboj. Dále se jednalo o vytvoření Svazu československého turisty, jenž měl na federativní úrovni spojit výhradně turistické spolky, ale postupně i všechny ostatní spolky, které měly turistiku a rekreaci jen jako doplněk své hlavní činnosti.²²³ Po skončení války podporovalo konsolidaci Československé obce turistické Ministerstvo vnitra. Cílem ČOT bylo rozšíření turistiky mezi nejširší lidové vrstvy.²²⁴ Díky svým zásadovým postojům, kterých se držela po celou dobu okupace, měla ČOT po roce 1945 jistou výhodu mezi ostatními turistickými organizacemi. Snažila se využít svého vlivu a získat vedoucí postavení. Ve chvíli, kdy se znovu otevřela otázka sjednocování turistických spolků, ČOT pod vlivem národně socialistické strany obhajovala pouze federativní uspořádání.²²⁵ To mělo umožnit okamžité řešení otázek společných všem turistickým organizacím, zapojení turistiky do ostatního života republiky a její zapojení do mezinárodní organizace. Bylo nutné, aby jednotlivé organizace vysvětlily svoji činnost ve válečné době, protože o této činnosti kolovaly různé dohady, které narušovaly vzájemnou důvěru.²²⁶ ČOT se bránila spojení s KČT kvůli jejich rozdílným názorům na obsah činnosti turistických organizací. Sloučením dvou z pěti turistických organizací by

²²² NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 1, i. č. 7, 30. 5. 1945, Korespondence s Ministerstvem školství a osvěty.

²²³ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²²⁴ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 1, i. č. 8, 29. 12. 1947, Korespondence s Ministerstvem vnitra.

²²⁵ NA ČR: *ČOT 1928-1948*. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

²²⁶ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 2, i. č. 39, 23. 12. 1945, Turistické organizace.

navíc nedošlo k potřebnému zjednodušení.²²⁷ Klub československých turistů od počátku trval na úplném sloučení všech turistických organizací v Klubu československých turistů. Ostatní turistické organizace se vyslovily pro federativní uspořádání a označení jednotné organizace zcela novým názvem. Rozpor těchto dvou stanovisek se do prosince 1945 nepodařilo překonat, protože Klub československých turistů a lyžařů využívající svého dřívějšího privilegovaného postavení trval neústupně na svém stanovisku.²²⁸

Od roku 1942 bylo zakázáno konání sjezdů a schůzí výborů tělovýchovných organizací. Mimořádný valný sjezd ČOT, první po třech letech, se měl konat v Plzni (1945), kolébce ČOT, a měl být spojen s manifestačním projevem pro českou lidovou turistiku. Přesuny americké armády a její koncentrace na Plzeňsku ale způsobily, že od provedení tohoto usnesení předsednictva ČOT muselo být na poslední chvíli upuštěno. Proto se dne 13. 10. 1945 konal pouze pracovní sjezd, v sále hotelu Zlatá husa v Praze. Obsáhlá a věcná debata byla věnována poměrům a sjednocovacím snahám v české turistice a také směrnicím pro činnost nového ústředního výboru, na jehož zvolení se všichni členové ČOT jednomyslně shodli. Mimořádný valný sjezd ČOT splnil svoje poslání. Potvrdil správnost jejího postupu v době okupace a dal jí pevné směrnice pro budoucí období. Starosta ČOT, Otto Bureš, při vstupním projevu připomněl, že se splnilo jeho přání oslavit dvacetileté trvání ČOT opět ve svobodné republice. Toto výročí, spadající do doby nového rozmachu ČOT, bylo podle jeho slov oslavováno prací a vůlí vytvořit z československé turistiky skutečně lidové hnutí. Rozmach ČOT byl dokladem dvou skutečností – důvěry veřejnosti k ČOT a správnosti postoje ČOT v době okupace. Tento rozmach měl své stíny v útocích na existenci organizace. Útoky byly přecházeny mlčením nebo obranou; později však byli členové ČOT odhodláni veřejně vystoupit proti původcům lží a poukázat na jejich neoprávněnost k těmto útokům.²²⁹

Na sjezdu se také vzpomínalo na bývalé členy, kteří byli zabiti v době německé okupace. První obětí nacistické nenávisti se stal člen výboru plzeňského odboru Bohumil Kranda, předseda Národní jednoty pošumavské, který skončil již roku 1939

²²⁷ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²²⁸ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 39, 23. 12. 1945, Turistické organizace.

²²⁹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

v Buchenwaldu.²³⁰ V roce 1942 byl popraven místostarosta ČOT Jaroslav Pužman, v souvislosti s pronásledováním národa po zastřelení zastupujícího říšského protektora R. Heydricha.²³¹ Dne 5. 5. 1945 začala revoluce a mnozí členové ČOT bojovali se zbraní v ruce na pražských barikádách proti okupantům. Jiní nestáli na barikádách, ale osvědčili se jako spojky mezi bojujícími. Všichni tak splnili svou povinnost. Dne 5. 5. 1945 podlehl útrapám buchenwaldského vězení další člen výboru plzeňského odboru Václav Laně. Jen o dva dny později byl zabit předseda tělovýchovného odboru ČOT Karel Fojtík na Pankráci v čele svého oddílu. V revolučních dnech zemřel i devatenáctiletý student Hugo Sedláček, junák, který chtěl s ostatními bojovat proti německé okupaci. To byl výčet jen několika z mnoha obětí nacistického režimu. Velká řada byla také těch, kteří věznění a muka v koncentračních táborech přežili a vrátili se zpět. Takovými byli například Antonín Vandrovec, který prošel Osvětimí a Buchenwaldem, Luděk Kosmata, jenž byl vězněn v Terezíně, nebo Karel Kašák, který byl od roku 1939 v Dachově.²³²

Do ústředního a dozorčího výboru byla nově zvolena většina dosavadních členů, což bylo důkazem toho, že v době okupace neklamali.²³³ O tom, že se mnozí z nich připojili k odbojové činnosti, svědčil velký počet vyznamenání, která byla udělena přeživším členům nebo in memoriam rodinám obětí.²³⁴ Podle slov Otty Bureše zůstala ČOT od svého vzniku i přes persekuci v době okupace hnutím upřímně socialistickým. V dopise určeném velvyslanectví SSSR vyjádřil pocit radosti z toho, že to byla právě Rudá armáda, kdo osvobodil Čechy a Moravu od německé okupace. V dopise dále stálo, že ČOT v osvobozené republice pokračuje cestou, kterou je učil jejich dlouholetý starosta, prezident republiky Dr. E. Beneš, „cestou poctivého socialismu a tvořivého nacionalismu“.

²³⁰ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²³¹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 5, i. č. 111, Informace pro Anglii.

²³² NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 3, i. č. 70, 17. 11. 1945 – číslo 6, Oběžník České obce turistické.

²³³ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 39, 23. 12. 1945, Turistické organizace.

²³⁴ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 1, i. č. 8, 6. 12. 1946, Žádost o podporu na činnost ČOT.

Dopis byl zakončen slovy: „Ať žije přátelství českých a ruských turistů!

Sláva velikému J. V. Stalinovi, generalissimu SSSR!

Ať mohutní a vzkvétá mocný SSSR.“²³⁵

4.5 Hospodářství ČOT v letech 1938 – 1944

Rok 1938. Mezi odbory Československé obce turistické, které byly násilně rozpuštěny po zabrání našeho pohraničí Němci v roce 1938, byl také odbor ČOT v Hrobech u Duchcova, který vlastnil chatu na Husově výšině. Podle stanov odborů ČOT přešel majetek zaniklých odborů na ústředí Československé obce turistické. Chatu zabrala německá armáda. Různými transakcemi stoupla domněle hodnota majetku ČOT v době okupace, ale jen zdánlivě, protože k závěrečným účtům za rok 1938 bylo nutné ještě připočítat majetek odborů v zabraném pohraničí, který byl po tomto roce zařazen do majetku ústředí ČOT a tím zvětšil jeho rezervní fond. Pokud jde o časopis, jeho vydávání Českou obcí turistickou bylo zastaveno v roce 1940 a obnoven byl až od 1. 1. 1947, takže v ostatních letech se jeho hospodářský výsledek v závěrečných účtech nepromítl.²³⁶

Závěrečné účty ČOT byly naposledy sestaveny za rok 1939 a byly neúplné. Za další roky byly sestavovány jen nepravidelně, podle potřeby hrubé účetní rozvahy. Poskytovaly jen nepřesný obraz skutečných poměrů.²³⁷

V roce 1940 došlo v důsledku jednání s Klubem českých turistů o sloučení k likvidaci celé řady odborů, k odchodu značné části členstva ČOT do odboru KČT a k časté změně funkcionářů. Tyto okolnosti měly vliv na to, že řádné účetní knihy byly vedeny jen nedostatečně, takže neposkytovaly spolehlivý základ pro sestavení závěrečných účtů. Jediným bezpečným podkladem byla pouze pokladní kniha a účet poštovní spořitelny v Praze, které spolu se záznamy ve vkladních knížkách ostatních peněžních

²³⁵ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 40, 27. 7. 1945, Korespondence s velvyslanectvím SSSR.

²³⁶ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 5, i. č. 120, Vysvětlivky k výsledkům hospodářství ČOT v letech 1938 – 1944.

²³⁷ Tamtéž.

ústavů a kontokorentními výpisy poskytovaly obraz o pohybu jmění ČOT v roce 1940.²³⁸

Rok 1941 byl posledním rokem, ve kterém se znatelně odrážely následky změny státoprávních poměrů z roku 1939 a následky málo uváženého jednání s KČT o sloučení z let 1940 a 1941.²³⁹

Rok 1942 byl označen za poslední rok hospodářského zakolísání ČOT.²⁴⁰

Stav zjištěný ke konci roku 1943 bylo možné pokládat za odpovídající skutečnosti.²⁴¹

Pro rok 1944 bylo založeno řádné účetnictví podle všeobecně platných účetních zásad. Hlavní deník již obsahoval všechny potřebné účty a byl veden podle zásad podvojného účetnictví.²⁴²

4.6 Klub českých turistů

Říšský národní socialismus dovedl podle KČT „obdivuhodným způsobem najít praktickou náplň starému, bohužel jen ideálně chápanému, vlastenectví“. Dokázal všechny vrstvy i stavy německého národa spojit za účelem dosažení jediného cíle: prospěchu, růstu a zdaru svého národa. V takovém společenství, kde podřízení se zájmům celku a z toho plynoucí nutnost dbát na potřeby druhých spoluobčanů, není podle KČT prostor pro odlišné politické smýšlení. Národní, sociální i hospodářské vyznání je podřízeno vytváření „národní pospolitosti“. Názory na tento specifický národní projev nového Německa byly z počátku různé, ale výsledky byly tak

²³⁸ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 120, Vysvětlivky k výsledkům hospodářství ČOT v letech 1938 – 1944.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 120, 9. 2. 1944, Závěrečná zpráva k hospodářským výsledkům ČOT za léta 1939 až 1943.

²⁴² Tamtéž.

„obdivuhodné a hmatatelné“, že si z Německa podle KČT měly vzít příklad všechny národy.²⁴³

KČT zastával názor, že i český národ může převzít za své toto chápání národního společenství, jakožto celku nejen jazykově a kulturně jednotného, ale především i sociálně stmelého. Zásada „práci pro každého a spravedlivě honorovanou“, ve válečné době všeobecně uznávaná a důsledně prováděná, je tu podle KČT pozitivním činitelem. S odpovědností chápáná a řádně konaná práce má vést k duševnímu zdraví českého národa, rozpustí tu a tam zbylou hořkost a nespokojenost a přinese posléze všem lepší budoucnost. Omezení válečné doby byla podle KČT při hodnocení svých základních cílů jen nepatrná a stejně jen přechodná. Na rozdíl od ČOT byla činnost KČT v době okupace všemožně podporována. KČT měl důvěru říšských i protektorátních úřadů, které ho podporovaly v jeho činnosti a plnění předsevzatých úkolů. Pro KČT bylo Slovensko cizinou. V roce 1942 přinesl „Časopis turistů“ na str. 120 zprávu o archeologickém ústavu na Slovensku, kterou jako jedinou zařadil do rubriky „Cizina“.²⁴⁴

KČT zaměňoval svoje jednojazyčné tabulky za dvojjazyčné. V „Časopise turistů“ byl na straně 129 záznam o schůzi značkařů v Praze v ústředí, kde se projednaly zásady a postup při výměně dosavadních orientačních tabulek za tabulky dvojjazyčné. V poznámce stálo, že ostatní turistické organizace, například ČOT, svoje orientační tabulky sejmuly, aby je nemusely nahrazovat dvojjazyčnými, a po celou dobu okupace je uschovávaly.²⁴⁵

KČT rozhodně nechtěl být spojován s ČOT. Upozorňoval čtenáře, že časopis Český turista, který vydávala ČOT, nemá nic společného s KČT a jeho Časopisem turistů, který má nejen vysokou úroveň, ale také je levnější než Český turista.²⁴⁶

Dne 18. června 1942 uspořádala česká Národní rada z Frankova příkazu schůzi, na které byl vyloučen prezident E. Beneš z národa. Ke schůzi byla pozvána řada spolků, část jich

²⁴³ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 31, 1946, KČT před válkou a v době okupace, označení

Důvěrné!

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž.

přišla sama. Mezi 44 spolky, které podepsaly pamflet o vyloučení prezidenta E. Beneše z národa, byl i KČT, ačkoliv prezident E. Beneš byl před okupací jeho čestným členem.²⁴⁷

O smrti R. Heydricha vyšel v "Časopise turistů" tento článek: „Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě SS-Obergruppenführer a generál policie Reinhard Heydrich podlehl dne 4. června 1942 následkům zákeřného útoku. Český národ v hlubokém smutku uvědomuje si nezměrnou tragiku toho, že pan zastupující říšský protektor padl zločinnou rukou právě v době, kdy měl náš národ skliditi další výsledky jeho plodné a mužné práce pro blaho každého českého člověka. Ústřední výbor Klubu českých turistů vzpomněl jménem celého Klubu a všech jeho příslušníků odchodu velkého Mrtvého ve smutečním shromáždění dne 10. června za přítomnosti zástupců ministerstva lidové osvěty za plné účasti všech svých členů i zaměstnanců.“²⁴⁸

Dne 21. 3. 1946 byla otištěna velmi vážná obvinění Klubu českých turistů (Klubu československých turistů a lyžařů - KČSTL), pokud šlo o jeho chování v době okupace. Tím ČOT vysvětlila veřejnosti, proč se nechce spojit s KČSTL, na kterém leží těžké obvinění z národní zrady. Ředitel KČSTL Jan Petrák odpověděl na toto obvinění článkem v Novém dnu, ve kterém nevyvrátil vznesená obvinění a podnikl nekvalifikovaný útok na představitele ČOT v době okupace i po válce prof. Ottu Bureše.²⁴⁹

KČSTL se neočistil z obvinění o svém chování v době okupace, ani neodvolal svá tvrzení proti ČOT, která nikdy neprokázal.²⁵⁰

²⁴⁷ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 31, 1946, KČT před válkou a v době okupace, označení Důvěrné!

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ NA ČR, ČOT 1928-1948, kart. 2, i. č. 31, 1946, Jak se zachoval KČT za války?

²⁵⁰ Tamtéž.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo vysvětlit význam organizované rekreace ve Třetí říši a v Protektorátu Čechy a Morava. Dále pak zjistit, jaký vliv měl nacistický režim na činnost turistických organizací působících v Čechách a na Moravě v době okupace. Závěry jsou shrnuty v následujících odstavcích.

Hitlerova sociální politika byla dobře promyšlená a sledovala dva cíle. Za prvé, získat přízeň německého národa, bez kterého by nebylo možné realizovat zbrojní plány, a za druhé, zahájit přípravu na válku. Ve výsledku splnila oba účely. Dokladem toho jsou například dálnice, auta a komplex Prora na Rujáně, který měl nejprve sloužit k rekreaci a posléze jako lazaret v případě potřeby. S touto variantou počítal Hitler od samého začátku. Také flotila KdF sloužila nejprve k rekreačním účelům a později jako lazarety během války nebo k přepravě armády a uprchlíků. Dálnice a auta zase urychlovaly zásobování na frontách. V roce 1935 byla v Německu zavedena pracovní povinnost, lidé měli jistou práci, nezaměstnanost se snižovala a zároveň bylo zbrojení v plném proudu. Nezaměstnanost se snížila i z důvodu opětovného zavedení branné povinnosti. Muži, kteří odešli na vojnu, zmizeli z pracovního trhu, a tedy i ze seznamu nezaměstnaných. Roku 1936 už Německo neřešilo problém nezaměstnanosti, ale nedostatek pracovních sil.

Po uchopení moci založili nacisté ve Třetí říši volnočasovou organizaci Radostí k síle, která spadala pod Německou pracovní frontu. V jejím čele stál Hitlerův blízký spolupracovník Robert Ley. Tato organizace byla hlavním nástrojem sociální politiky. Tvořilo ji několik oddělení, jedním z nich bylo oddělení Krása práce, které se staralo o zlepšování pracovních podmínek zaměstnanců. KdF se starala o volný čas pracujících, kteří měli možnost jít do kina, na koncert, do divadla nebo na taneční zábavu. Nejoblíbenější bylo oddělení Cestování, turistika a dovolená, které organizovalo levné zájezdy. Pro mnohé Němce byla dovolená s KdF první dovolenou v životě. KdF nechala postavit dva parníky, ostatní si pronajímala, a pořádala plavby po moři. V roce 1936 začala stavba obřího komplexu na Rujáně, kde měly stát největší lázně na světě. K jejich dokončení však z důvodu vypuknutí druhé světové války nedošlo. V dnešní době je komplex Prora chráněnou památkou a stále se jedná o jeho možném využití.

Byla rekreace s KdF opravdu levná? Odpovědět na tuto otázku není jednoduché. V literatuře zabývající se nacistickým režimem a organizovanou rekreací je většinou KdF spojována s levnými zájezdy, které si mohla dovolit i dělnická třída. V knize Vzestup a pád Třetí říše však William Shirer otevírá i jiný pohled, který stojí za zamyšlení. Lidé, kteří cestovali s KdF, byli totiž povinně členy Německé pracovní fronty a za členství platili poplatky, z nichž část přecházela na účet KdF. Zájezdy mohly být levné právě díky těmto poplatkům, aniž by si to většina lidí uvědomovala. Také je důležité si uvědomit, že přestože KdF vznikla jako dělnická organizace, dělníků účastnících se delších zájezdů bylo minimum. Lidem byly předkládány zkreslené informace a prostřednictvím všudypřítomné propagandy se nacistům podařilo přesvědčit německé pracující, že jsou důležitou součástí Třetí říše a že se o ně nový režim postará.

Rekreace v Protektorátu Čechy a Morava byla podřízena organizaci Radost ze života, která vznikla po vzoru německé organizace Radostí k síle. Starala se o volný čas pracujících a organizovala zájezdy. RZŽ zastřešovalo Národní souručenství, které v době okupace nahradilo politické strany. Němci bylo tolerováno, a tudíž i činnost Radosti ze života, jejíž rekreační tábory byly otevřené i pro německé turisty. Obyvatelé Čech a Moravy pracující v Říši zase měli možnost účastnit se zájezdů pořádaných organizací Radostí k síle. Těm nejchudším nabízela RZŽ rekreaci zdarma. Zájem mezi lidmi byl obrovský, o čemž svědčí řada dopisů, které jsou dnes uloženy v Národním archivu České republiky a které obsahují žádosti o zařazení do programu RZŽ z důvodu špatné rodinné situace, která neumožňovala jet na dovolenou na vlastní náklady. Vzhledem k tomu, že nebylo možné vyhovět všem zájemcům, začala RZŽ komunikovat s podniky a vybízela je k tomu, aby posílali své zaměstnance na její akce, ovšem na vlastní náklady. Zaměstnavatelé na to pod vidinou odpočatých a lépe pracujících zaměstnanců ochotně přistoupili.

Kromě RZŽ působily v Protektorátu Čechy a Morava další turistické organizace, které vznikly mnohem dříve. Jejich činnost ale měla být zakázána, pokud se nebudou řídit pokyny RZŽ. Jednou z nich byla Česká obec turistická, která byla na počátku roku 1940 postavena před těžké rozhodnutí. Měla dvě možnosti. Buď přestat fungovat, nebo se spojit s Klubem českých turistů. Po dlouhých jednáních zvolila druhou variantu a

spojila se s KČT pod názvem KČT Praha. KČT Praha se dohodl s Radostí ze života na spolupráci. Již v září 1940 začala ČOT opět fungovat samostatně, překážky ve své činnosti však musela překonávat i nadále. Klub českých turistů na rozdíl od ní s nacisty spolupracoval. ČOT podporovala odbojová hnutí a na konci války se její členové zúčastnili boje za svobodu. Mnozí z nich byli zabiti. S jinými se němečtí okupanti vypořádali mnohem dříve, když je poslali do koncentračních táborů nebo do vězení. Některým se podařilo utéct do zahraničí.

Organizovaná rekreace měla nezanedbatelný vliv na formování loajálního postoje německých pracujících vůči nacistickému režimu, ale nebyla tím jediným, co Hitlerovi získalo tak velké množství příznivců. V první řadě to bylo vyřešení dlouhodobého problému nezaměstnanosti a také Hitlerův záměr postavit se Versaillské smlouvě a obnovit slávu Německa. Na podobné sliby Němci slyšeli. Zatímco v době Výmarské republiky patřili mezi pokořený národ, který strádal, ve Třetí říši se mělo všechno obrátit k lepšímu. Mnozí propadli „kouzlu“ Hitlerových projevů a konečně měli pocit, že je tu někdo, kdo chce zlepšit kvalitu jejich životů, pozvednout německý národ a opět mu navrátit sebevědomí. Navíc byli den co den vystavováni všudypřítomné propagandě fašistické ideologie. Podle cizinců, kteří Německo ve třicátých letech navštívili, prý byl tlak vyvíjený na lidi nepředstavitelný. Kdo tam v té době nebyl, nejspíš si to vůbec nedokáže představit. Samozřejmě se našli i lidé, kteří s novým režimem nesouhlasili, Hitlerovi odpůrci však byli bez milosti likvidováni. To platilo i na území Protektorátu Čechy a Morava, kde se zpočátku o pořádek staral říšský protektor Konstantin von Neurath, později vystřídaný zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem. Heydrich je známý svou krutostí a bezohledností. Ve vztahu k protektorátnímu dělnictvu ale zvolil mírnější politiku a dokonce byl svolný pro řadu ústupků a kompromisů. Heydrichova sociální politika byla založena na stejných principech jako sociální politika ve Třetí říši. Dělníci dostávali vstupenky do kin, divadel, na fotbal nebo byli zdarma posíláni do rekreačních středisek. Nacisté věřili, že odpočatý dělník lépe pracuje. Rekreace byly organizované, tzn., že byl předem připravený program a každý se podle něj musel řídit. Zatímco Hitler byl proti zvyšování mezd německých dělníků, mzdy protektorátních dělníků pracujících ve zbrojním průmyslu se zvyšovaly. Ale vzhledem k tomu, že zároveň rostly i ceny zboží, na

zlepšení životní úrovně se to neprojevilo. Přesto se německým okupantům podařilo udržet protektorátní dělníky pod kontrolou. Ke stávkám docházelo jen zřídka.

PŘEHLED ZKRATEK

ČOT – Československá obec turistická (později Česká obec turistická)

ČSR – Československá republika

ČSSN – Český svaz pro spolupráci s Němci

DAF – Deutsche Arbeitsfront, Německá pracovní fronta

KČSTL – Klub československých turistů a lyžařů

KČT – Klub československých turistů (později Klub českých turistů)

KdF - Kraft durch Freude, Radostí k síle

MNS – Mládež Národního souručenství

NA ČR – Národní archiv České republiky

NOÚZ – Národní odborová ústředna zaměstnanecká

NS – Národní souručenství

NSDAP – Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei, Národně socialistická německá dělnická strana

PJR – Pohorská jednota Radhošť

RZŽ – Radost ze života

VNS – Výbor Národního souručenství

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BRANDES, D.: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*, 2. vyd. Praha, Prostor, 2000, ISBN 80-7260-028-1.

ČERMÁK, J. a kol.: *UNIVERSUM, všeobecná encyklopedie*, svazek 6, 1. vyd. Praha, Euromedia Group, 2001, ISBN 80-207-1068-X.

FEST, J.: *Hitler a konec Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Epoque, 2002, ISBN 80-86328-11-2.

GELLATELY, R.: *Lenin, Stalin a Hitler: věk sociální katastrofy*, 1. vyd. Praha, Volvox Globator, 2012, ISBN 978-80-7207-874-5.

HITLER, A.: *Hitlerův Mein Kampf: z bible německého nacionálního socialismu s komentářem Jiřího Hájka*, 2. vyd. Liberec, Dialog, 2000, ISBN 80-86218-37-6.

HUGHES, M., MANN, Ch.: *Hitlerovo Německo: život v období Třetí říše*, Praha, Columbus, 2002, ISBN 80-7249-123-7.

KÁRNÝ, M., MILOTOVÁ, J.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*, 1. vyd. Praha, Tisková, ediční a propagační služba, 1991, ISBN 80-7065-064-8.

KERSHAW, I.: *Hitler 1889 – 1936*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, ISBN 80-7203-581-9.

KERSHAW, I.: *Hitler 1936 – 1945*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, ISBN 80-7203-634-3.

KNOPP, G.: *Uchopení moci*, 1. vyd. Praha, Euromedia Group – Ikar, 2010, ISBN 978-80-249-1338-4.

MANN, G.: *Vzpomínky a myšlenky. Mláď v Německu*, 1. vyd. Praha, Academia, 2012, ISBN 978-80-200-2051-2.

PONCET, F. A.: *Vyslancem na Hitlerově dvoře*, 1. vyd. Praha, Vladimír Kořínek, 2004, ISBN 80-903184-4-4.

REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše*, 1. vyd. Praha, Argo, 2004, ISBN 80-7203-604-1.

SEIBT, F.: *Ta stará ošklivá melodie*, 1. vyd. Praha, Prostor, 2002, ISBN 80-7260-080-X.

SHIRER W. L.: *Berlínský deník*, 1. vyd. Chomutov, L. Marek, 2007, ISBN 978-80-87127-03-2.

SHIRER, W. L.: *Vzestup a pád Třetí říše*, 1. vyd. Brno, L. Marek, 2004, ISBN 80-86263-51-7.

SOUKUPOVÁ, M., KOVÁŘ, M.: *Role státu v německém hospodářství 20. století (I)*, 1. vyd. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009 – 2011, ISBN 978-80-7308-323-6.

VILGUS, P.: *Pestrý týden, 2. listopadu 1926 – 28. dubna 1945: vznik, existence a zánik nejlepšího ilustrovaného týdeníku první a druhé Československé republiky a období Protektorátu Čechy a Morava*, 1. vyd. Praha, Opava: Petr Vilgus, 2001, ISBN 80-238-7874-3.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

BUCHHOLZ, W.: *Die nationalsozialistische Gemeinschaft "Kraft durch Freude": Freizeitgestaltung und Arbeiterschaft im Dritten Reich*, München, Fachb. Geschichts- und Kunstwissenschaften der Ludwig Maximilians-Universität, 1976.

SPEER, A.: *Inside the Third Reich*, 2nd impr. London, Weidenfeld and Nicolson, 1970.

Seznam použitých internetových zdrojů

BROSOWSKI, G.: *Die Nationalsozialistische Gemeinschaft „Kraft durch Freude“ und das erste „KdF“ – Seebad Prora auf Rügen*. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z:

<http://webdoc.gwdg.de/edoc/p/fundus/4/brosowski.pdf>

BUBLÍKOVÁ, B.: *Nacistické město duchů na Rujáně*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z:

<http://hn.ihned.cz/c1-13388190>

Český cestovatel: *Jak se kdysi cestovalo lodí*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z:

<http://ceskycestovatel.cz/ceskycestovatel.php?id=3&sub=3&typ=n>

ČTK: *Nacistický kolos z betonu začne sloužit k rekreaci*. [online]. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z:

http://www.tyden.cz/rubriky/cestovani/turisticke-zajimavosti/nacisticky-kolos-z-betonu-zacne-slouzit-k-rekreaci_152573.html

ČTK: *Nacistický rekreační komplex na Rujáně koupil tajemný investor*. [online]. [cit. 2012-02-16].

Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/nacisticky-rekreacni-komplex-na-rujane-koupil-tajemny-investor_230073.html

MOTÝL, I.: *Nenápadný půvab protektorátu*. [online]. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: <http://www.cs-magazin.com/index.php?a=a2006061069>

NA ČR: *ČOT 1928 – 1948*. [online]. [cit. 2013-02-08]. Dostupné z:

www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:2:::

NA ČR: *ČOT 1928 – 1948*. [online]. [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:::>

NA ČR: *Národní souručenství 1939 - 1945*. [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: www.badatelna.cz/?wicket:interface=print:1:22:::

Novinky.cz: *Nacistické přímořské lázně budou nakonec skutečně sloužit rekreaci*. [online]. [cit. 2012-12-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/187385-nacisticke-primorske-lazne-budou-nakonec-skutecne-slouzit-rekreaci.html>

Seznam ostatních zdrojů

Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť". 1940, roč. 06, č. 1, ISSN 1805-661X.

Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť". 1940, roč. 06, č. 2-3, ISSN 1805-661X.

Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť". 1940, roč. 06, č. 5, ISSN 1805-661X.

Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť". 1940, roč. 06, č. 7, ISSN 1805-661X.

Český turista: časopis České obce turistické a Pohorské jednoty "Radhošť". 1940, roč. 06, č. 12, ISSN 1805-661X.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 1, i. č. 4, Korespondence s ministerstvem národní obrany.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 1, i. č. 7, Korespondence s ministerstvem školství a osvěty.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 1, i. č. 8, Korespondence s ministerstvem vnitra.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 2, i. č. 31, Korespondence s KČT.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 2, i. č. 33, Korespondence s Pohorskou jednotou Radhošť.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 2, i. č. 39, Korespondence a zprávy s Národním výborem české turistiky v Praze.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 2, i. č. 40, Korespondence o turistice v SSSR.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 3, i. č. 70, Oběžníky ústředí ČOT.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 4, i. č. 83, Korespondence o udělení subvencí ČOT.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 106, Korespondence s úřady, podniky, aj. o vlastním tisku ČOT.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 111, Korespondence s redakcemi aj. o propagaci turistiky.

NA ČR, *ČOT 1928-1948*, kart. 5, i. č. 120, Korespondence a statistiky ústředí ČOT.

NA ČR, *Národní souručenství*, kart. 113, sign. 150, **Mládež NS – různé spisy.**

NA ČR, *Národní souručenství*, kart. 114, sign. 158, Český Svaz pro spolupráci s Němci.

NA ČR, *Národní souručenství*, kart. 121, sign. 177, Rekreační tábory všeobecně.

NA ČR, *Národní souručenství*, kart. 121, sign. 178, Rekreační tábory jednotlivě.

NA ČR, *Národní souručenství*, kart. 122, sign. 183, Likvidace RZŽ.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Denní program zotavoven a rekreačních táborů

41

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Hana Zíková

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Hitlerův nacistický režim a organizovaná rekreace

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 64

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 18

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 10

Počet ostatních zdrojů: 22

Vedoucí práce: PhDr. Aleš Bříza